

JAARVERSLAG 2018

INHOUDSOPGAVE

I. VERSLAG VAN HET BESTUUR

Voorwoord.....	4
1. Missie en strategie.....	6
2. Eumedion: gesprekspartner van beleidsmakers	12
3. Eumedion: overlegplatform met beursvennootschappen	21
4. Eumedion: participant in nationale en internationale gremia.....	25
5. Eumedion: dienstverlening aan deelnemers en informatie aan andere belanghebbenden ...	30
6. Deelnemers van Eumedion.....	35
7. Governance	36
8. Financiële situatie.....	45

II. EUMEDION JAARREKENING 2018

1. Balans vóór resultaatbestemming per 31 december 2018.....	48
2. Staat van baten en lasten 2018	49
3. Toelichting op de jaarrekening	50
4. Toelichting op de balans per 31 december 2018.....	51
5. Toelichting op de staat van baten en lasten 2018.....	54
6. Begroting 2018 versus werkelijke cijfers 2018.....	56

III. OVERIGE GEGEVENS .....

1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.....	58
2. Samenstelling bestuur	65
3. Samenstelling secretariaat Eumedion	67
4. Samenstelling commissies en werkgroepen.....	68
5. Lijst van deelnemers	71
6. Contact	73

I. VERSLAG VAN HET BESTUUR

Voorwoord

Sinds haar oprichting is Eumedion's missie het bevorderen van goed ondernemingsbestuur en duurzaamheidsbeleid bij Nederlandse beursvennootschappen via de uitoefening van betrokken aandeelhouderschap door haar deelnemers. Het is Eumedion's overtuiging dat dit bijdraagt aan duurzame waardecreatie door de Nederlandse beursvennootschappen en aldus ook aan een beter risico-rendementsprofiel van de beleggingen van de bij Eumedion aangesloten institutionele beleggers. Uiteindelijk hebben niet alleen de beursvennootschappen hiervan profijt, maar ook de klanten en deelnemers van die institutionele beleggers.

Eumedion heeft in 2018 diverse stappen gezet om deze missie waar te maken. Een belangrijke mijlpaal in de bevordering van betrokken aandeelhouderschap was de vaststelling van de eerste versie van de Nederlandse Stewardship Code in juni 2018. De Eumedion-deelnemers committeren zich hiermee aan de uitvoering van betrokken en verantwoord aandeelhouderschap bij de Nederlandse beursvennootschappen en om daarover publiekelijk verantwoording af te leggen. Verder heeft Eumedion een stimulerende rol gespeeld bij de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel ter implementatie van de herziene Europese richtlijn aandeelhoudersrechten die als centrale doelstelling heeft om de langetermijnbetrokkenheid van institutionele beleggers bij beursvennootschappen te bevorderen. Daarnaast heeft Eumedion een constructieve en positieve rol gespeeld bij de totstandkoming en de behandeling door de Europese instituties van het Europese *Sustainable Finance*-wetgevingspakket dat tot doel heeft de Europese kapitaalmarkt te verduurzamen. Eén van de voorstellen ziet op de vergroting van de transparantie ten aanzien van de integratie van duurzaamheidsfactoren in het beleggingsbeleid van institutionele beleggers. Dit past volgens Eumedion bij de fiduciaire verantwoordelijkheid van institutionele beleggers. Tot slot stond het Eumedion-symposium van 2018 in het teken van de rol van de beursvennootschap en haar aandeelhouders in de samenleving. De sprekers droegen diverse, praktisch implementeerbare suggesties aan voor het meer *stakeholder*georiënteerd maken van het governance-model, de verslaggeving, het beloningsbeleid en het beleggingsbeleid. Eumedion zal deze suggesties graag betrekken bij haar beleidsvorming over deze onderwerpen in de komende tijd.

De onderwerpen 'governance' en 'duurzaamheidsbeleid' zijn aan de orde gesteld bij alle Nederlandse beursvennootschappen waarmee institutionele beleggers in collectief Eumedion-verband in 2018 een dialoog hebben gevoerd. Speciale aandacht ging daarbij uit naar het model van de vennootschap om langetermijnwaarde voor alle *stakeholders* te creëren en om de impact van de vennootschap op de samenleving te koppelen aan één of meer werelddoelen voor duurzame

Eumedion

---

ontwikkeling (*sustainable development goals*). Andere belangrijke onderwerpen die aan bod kwamen waren diversiteit (waaronder genderdiversiteit) in de besturen en in de raden van commissarissen (RvC's) en het meer *stakeholdergeoriënteerd* maken van het bezoldigingsbeleid van het bestuur.

Zoals elders uit dit jaarverslag blijkt, hebben deze dialogen de nodige impact gehad. Zo geven de meeste beursvennootschappen in hun verslaggeving nu bijvoorbeeld beter inzicht in het (lange termijn) waardecreatiemodel en in de missie, de waarden en de interne cultuur van de vennootschap. Belangrijke conclusie uit het 2018-seizoen van de jaarlijkse aandeelhoudersvergaderingen (AVA's) was verder dat aandeelhouders steeds kritischer zijn op voorstellen tot wijziging van het bezoldigingsbeleid. Daar waar in het verleden aandeelhouders vooral beoordeelden of het nieuwe beleid voldeed aan het principe 'beloning naar prestatie', kijken zij nu ook kritisch naar de uitwerking van het nieuwe beleid op de hoogte van de bestuurdersbezoldiging. Eumedion heeft in oktober 2018 een brief gepubliceerd waarin zij de beursvennootschappen verzoekt meer werk te maken van het voordragen van vrouwelijke bestuurders en commissarissen. Dit heeft er wellicht aan bijgedragen dat sindsdien rond de 47% van de nieuw voorgedragen bestuurders en commissarissen vrouw is.

Wij hebben de overtuiging dat deze acties niet alleen een bijdrage zullen leveren aan een beter risico-rendementsprofiel van de beleggingen van de bij Eumedion aangesloten institutionele beleggers, maar ook aan het broodnodige herstel van het maatschappelijk vertrouwen in het beursgenoteerd bedrijfsleven en in aandeelhouders in het algemeen. Reden voor zelfgenoegzaamheid is er echter niet. Zo hangt het wetsvoorstel om rechten van aandeelhouders voor maximaal 250 dagen te schorsen als bestuurders en/of commissarissen dreigen te worden ontslagen en in vijandige biedingssituaties nog steeds boven de Nederlandse kapitaalmarkt.

Wij willen hierbij benadrukken dat Eumedion het vele werk in 2018 alleen kon verzetten door de deskundigheid, toewijding en vasthoudendheid van de afgevaardigden van de deelnemers en door de financiële steun van de deelnemers. Ook de kordate en inhoudelijke ondersteuning door de Eumedion-staf heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan dit succes. Wij willen alle betrokkenen hartelijk bedanken voor hun enthousiasme en inzet in het afgelopen jaar.

Den Haag, 18 juni 2019

Garnt Louw, voorzitter

Rients Abma, directeur

1. MISSIE EN STRATEGIE

Eumedion, statutair in Amsterdam gevestigd, heeft in 2017 haar missie en strategie geëvalueerd. De uitkomsten gaven geen aanleiding om de bestaande strategische koers fundamenteel te wijzigen. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de missie en de strategie van Eumedion voor de periode 2018 – 2022.

1.1 Missie

Eumedion's missie is, kort gezegd:

1. Het bevorderen van goed ondernemingsbestuur en duurzaamheidsbeleid bij Nederlandse beursvennootschappen. Dit draagt bij aan een duurzame waardecreatie door deze vennootschappen en aldus ook aan een beter risico-rendementsprofiel van de deelnemers van Eumedion.
2. Het bevorderen van betrokken aandeelhouderschap door de bij Eumedion aangesloten deelnemers. Deze institutionele beleggers hebben van nature een langetermijnbeleggingshorizon.

Alleen institutionele beleggers (waar dan ook gezeteld) met aandelenbelangen in Nederlandse beursvennootschappen kunnen gewone deelnemer van Eumedion zijn. Eumedion kent daarnaast een aantal geassocieerde deelnemers.¹

1.2 Ambities tot 2022

1. Het behoud van een aantrekkelijk beleggingsklimaat in Nederland. Aandeelhouders van Nederlandse beursvennootschappen hebben voldoende rechten om de ondernemingsleiding ter verantwoording te roepen en maken hier op een betrokken en verantwoorde wijze gebruik van. De bestuursverslagen bieden een geïntegreerd beeld van de langetermijnwaardecreatie, de duurzaamheid van het verdienmodel van de vennootschap en van haar materiële langetermijnrisico's ('integrated reporting'). De bij Eumedion aangesloten deelnemers benutten deze informatie bij het invullen van hun rol als betrokken en verantwoord aandeelhouder.
2. De Eumedion-deelnemers stellen zich in woord en daad op als betrokken en verantwoord aandeelhouder. De in 2018 geïntroduceerde Nederlandse Stewardship Code wordt goed nageleefd. Op Europees niveau worden stappen gezet naar meer convergentie ten aanzien van

---

¹ Hoofdstuk 6 bevat meer informatie hierover.

corporate governancestelsels en verantwoordelijkheden voor institutionele beleggers. Het uitbrengen van stemmen op aandeelhoudersvergaderingen (AVA's) verloopt in toenemende mate efficiënter, goedkoper en betrouwbaarder door gebruikmaking van digitale communicatietechnologie. Eumedion-deelnemers zijn volwaardige gesprekspartners van de Nederlandse beursvennootschappen, kunnen het beleid en de strategie van deze vennootschappen ter discussie stellen en weten veranderingen te bewerkstelligen. Eumedion faciliteert de deelnemers hierbij.

3. Eumedion is voor haar deelnemers hét onderzoeks- en kenniscentrum op het terrein van corporate governance en duurzaamheid. Eumedion is een invloedrijke en zichtbare organisatie waarmee deelnemers zich kunnen identificeren en die een aantrekkelijk dienstenpakket voor haar deelnemers biedt.

1.3 Strategie om doelen te bereiken

Eumedion tracht haar doelstellingen onder meer te bereiken door:

- Het bevorderen van overleg tussen institutionele beleggers onderling en met beursvennootschappen (collectief betrokken aandeelhouderschap);
- Het voeren van overleg met nationale beleidsmakers, instellingen van de EU en markttoezichthouders (de Autoriteit Financiële Markten (AFM), De Nederlandsche Bank (DNB), de European Securities and Markets Authority (ESMA)), met de *standard setters* voor verslaggevingsregels (zoals de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ), de International Accounting Standards Board (IASB), de International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), de International Integration Reporting Council (IIRC) en de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA)) alsmede met andere relevante autoriteiten en brancheorganisaties, waaronder de Vereniging van Effecten Uitgevende Ondernemingen (VEUO), de Vereniging van Effectenbezitters (VEB) en de Dutch Fund and Asset Management Association (DUFAS);
- Het beïnvloeden van nationale en Europese wet- en regelgeving;
- Het verlenen van diensten aan haar deelnemers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid;
- Het informeren/mobiliseren van publiek/belanghebbenden (communicatie).

1.4 Operationele doelstellingen

Uitgangspunten t.a.v. het beïnvloeden van wet- en regelgeving

- *Invloed*: aandeelhouders moeten serieuze invloed binnen de beursvennootschap kunnen uitoefenen.
  - *Transparantie*: Beursvennootschappen dienen betekenisvolle financiële én niet-financiële informatie te verschaffen, zodat kapitaalverschaffers zich een goed beeld kunnen vormen van het reilen en zeilen van de vennootschap.
  - *Verantwoording*: het bestuur, de raad van commissarissen (RvC) en de externe accountant leggen over hun werkzaamheden serieuze verantwoording af aan de AVA. Het is voor aandeelhouders gemakkelijk om gebruik te maken van hun rechten, in het bijzonder het stemrecht.
- ➔ Gesprekspartners zijn primair de nationale beleidsmakers (ministeries, leden van de Tweede en Eerste Kamer), de Europese beleidsmakers (Europese Commissie, Europese Raad en Europees Parlement), nationale en internationale *standard setters* op het terrein van verslaggeving en audit (IASB, IAASB, IIRC, RJ, NBA) en toezichthouders (ESMA, AFM). Daarnaast participeert Eumedion in de volgende organen om in een vroeg proces betrokken te zijn bij de totstandkoming van beleid dat institutionele beleggers (kan) raken:
- Expert Group on technical aspects of corporate governance processes van de Europese Commissie;
  - ESMA Corporate Reporting Standing Committee Consultative Working Group;
  - User Panel van European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG);
  - Commissie Kapitaalmarkt van de AFM;
  - Stakeholderspanel van de AFM;
  - Raad voor de Jaarverslaggeving/Stichting voor de Jaarverslaggeving;
  - Commissie Governance, Risk en Compliance van de NBA; en
  - Deelname aan ad hoc expertmeetings van de Europese Commissie, ministeries en de Tweede Kamer.

Eumedion

- ➔ Eumedion monitort en reageert op relevante beleidsvoorstellen die betrekking hebben op de eerder genoemde drie uitgangspunten (invloed, transparantie en verantwoording). Het moet dan altijd gaan om voorstellen die de positie van de institutionele belegger in de hoedanigheid van aandeelhouder (kunnen) raken. Eumedion kan op deze terreinen ook ‘agendazettend’ zijn door *position papers* te publiceren en uit te dragen. Het voorgaande betekent ook dat Eumedion niet reageert op voorstellen die puur de positie van de institutionele belegger als organisatie raken. Dit wordt overgelaten aan specifieke brancheorganisaties zoals de Pensioenfederatie, DUFAS en het Verbond van Verzekeraars.
- ➔ Eumedion werkt, binnen het verband van het Global Network of Investor Associations (GNIA) en het International Corporate Governance Network (ICGN), samen om het collectieve geluid van institutionele beleggers ten aanzien van corporate governance- en duurzaamheidszaken verder te versterken. In Europese landen waar nog geen koepel van institutionele beleggers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid is opgericht, moedigt Eumedion lokale partijen aan om een dergelijke koepel op te zetten en vervult Eumedion, indien gewenst, hierbij een faciliterende rol.

Uitgangspunten t.a.v. de collectieve dialoog met beursvennootschappen

- Dialoogpartners zijn de individuele vennootschappen met statutaire zetel in Nederland waarvan aandelen actief worden verhandeld of binnen afzienbare tijd zullen worden verhandeld op een Nederlandse gereguleerde markt. Met vennootschappen met statutaire zetel in Nederland waarvan de aandelen enkel worden verhandeld op een buitenlandse gereguleerde markt wordt alleen de dialoog gezocht in het geval van materiële ESG-aangelegenheden.
- Gespreksonderwerpen zijn de jaarlijkse Eumedion-speerpuntenbrief, duurzaamheidszaken, risicomanagement, distributiebeleid, alsmede de langetermijnstrategie en langetermijnwaardecreatie, strategie-executie en (voorgenomen) bestuursbesluiten die het karakter en de identiteit van de onderneming kunnen veranderen, en de verslaggevingsaspecten die samenhangen met deze onderwerpen. Daarnaast wordt een lijst met langetermijn*engagement* doelstellingen opgesteld voor specifieke ondernemingen die materiële ESG-aangelegenheden kennen.
- Eumedion organiseert voor haar deelnemers dialogen met de AEX-beursvennootschappen en zoveel mogelijk met de AMX-ondernemingen. Van belang is dat aan de dialogen een kwalitatief goede beleggersdelegatie deelneemt, met betrokkenheid van zowel portefeuillemanagers als ‘ESG-specialisten’. Eumedion bereidt de dialogen met een schriftelijke analyse voor en

organiseert voorbereidende *conference calls* met de daarbij betrokken deelnemers. Tijdens de dialoog zelf leidt de *Lead Investor* het gesprek, waarbij er ruimte is voor een actieve participatie van alle bij de dialoog betrokken deelnemers alsmede van het secretariaat van Eumedion. Na afloop van de dialoog wordt er een gespreksverslag gemaakt ten behoeve van de bij de dialoog betrokken deelnemers.

- Onder bepaalde voorwaarden kan het Eumedion-secretariaat en/of -bestuur de dialoog zonder deelnemers aangaan, namelijk als 1) de Beleggingscommissie dit wenselijk acht en 2) het Algemeen bestuur hiermee akkoord is. De Beleggingscommissie en het Algemeen bestuur zullen in dat geval voorafgaand aan de dialoog op de hoogte worden gesteld van de Eumedion-kernboodschappen. Dit kan zich bijvoorbeeld voordoen wanneer zich bij een bepaalde vennootschap kwesties voordoen die bredere implicaties (kunnen) hebben dan voor de betreffende vennootschap, en/of er geen *Lead Investor* is.
- Deelnemers kunnen in de dialogen met beursvennootschappen ook de belangen van obligatiehouders behartigen. In de meeste gevallen liggen deze belangen in het verlengde van de belangen van langetermijnaandeelhouders. In uitzonderlijke situaties, zoals overnames, afsplitsingen en voorstellen tot het uitkeren van superdividenden, kunnen de belangen tussen deze groepen beleggers verschillend zijn. In dergelijke situaties prevaleert het belang van langetermijnaandeelhouders.

Uitgangspunten t.a.v. dienstverlening

- Eumedion faciliteert haar deelnemers om zich als betrokken en verantwoorde aandeelhouders op te stellen. Daaronder valt:
  - Het opstellen van de Nederlandse Stewardship Code en het bevorderen van naleving van de Code onder de deelnemers van Eumedion. Voor de uitwisseling van trends en ontwikkelingen op het terrein van aandeelhoudersverantwoordelijkheden in andere landen werkt Eumedion samen met andere opstellers van nationale Stewardship Codes in het verband van het Global Stewardship Codes Network.
  - Het beïnvloeden van wet- en regelgeving t.a.v. het uitoefenen van stemrecht en het ondernemen van *engagement* activiteiten (zaken als grensoverschrijdend stemmen en transparantiebepalingen over stem- en *engagement* beleid passen hierin).

Eumedion

- Het bevorderen van relevante transparantie door het beïnvloeden van verslaggevingsregels voor de jaarrekening, het bestuursverslag en de controleverklaring van de accountant.
  - Het monitoren en eventueel beïnvloeden van wet- en regelgeving op basis waarvan bepaalde soorten ondernemingen worden uitgesloten (bijvoorbeeld clustermunitiefabrikanten) en het voor deelnemers openbaren van uitsluitingslijsten die op basis van wettelijke verboden mede door de officiële autoriteiten zijn opgesteld.
  - Het verzenden van ‘alerts’ in het geval er een controversieel onderwerp op de agenda van een AVA van een Nederlandse beursvennootschap (waar dan ook genoteerd) staat.
  - Het verzenden van overzichten van wie naar welke AVA gaat, opdat Eumedion-deelnemers desgewenst de betreffende persoon stem- en/of spreekvolmachten kunnen geven.
  - Het ondersteunen van deelnemers bij het opstellen van spreekteksten voor de AVA en het bieden van ondersteuning bij het opstellen van de prioriteiten voor de dialogen met beursvennootschappen.
- Het informeren van de deelnemers over actuele ontwikkelingen op het terrein van corporate governance en duurzaamheid via onder andere de maandelijkse nieuwsbrief, de website, sociale media en *legal alerts*. Eumedion beantwoordt vragen van deelnemers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid; hierin past ook het houden van rondetafelbijeenkomsten (waarin *best practices* kunnen worden uitgewisseld), seminars en symposia. Daarnaast wordt aan de hand van vragen die leven bij de deelnemers een onderzoeksagenda opgesteld, die kan worden uitgevoerd door diverse onderzoeksinstituten. Voorts kunnen deelnemers worden gewezen op aanbieders van ESG-cursussen en –trainingen.
  - Om de Eumedion-standpunten bij het algemene publiek onder de aandacht te brengen, worden media hierover actief benaderd.

2. EUMEDION: GESPREKSPARTNER VAN BELEIDSMAKERS

Eumedion is ook in 2018 gesprekspartner geweest van de nationale en Europese beleidsmakers en toezichthouders op het terrein van corporate governance, aandeelhoudersrechten, duurzaamheid en verslaggevingsstandaarden. Conform de strategie van Eumedion waren de overleggen uiteindelijk geënt op het behoud van een aantrekkelijk beleggingsklimaat in Nederland. Belangrijke pijlers daaronder zijn het kunnen uitoefenen van serieuze invloed door aandeelhouders, een hoge mate van transparantie door de beursvennootschappen en het afleggen van verantwoording door besturen, raden van commissarissen en accountants. Hieronder wordt ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen met betrekking tot deze pijlers.

2.1 Invloed van aandeelhouders

Eumedion vindt dat aandeelhouders serieuze invloed binnen een beursvennootschap moeten kunnen uitoefenen teneinde een goed systeem van *checks and balances* te bewerkstelligen. Net als in 2017, waren er in 2018 tegenstrijdige ontwikkelingen op dit punt. Enerzijds stuurde het kabinet in oktober 2018 het wetsvoorstel ter implementatie van de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten naar de Tweede Kamer. Dat implementatiewetsvoorstel zorgt ervoor dat aandeelhouders meer rechten krijgen en het hen gemakkelijker wordt gemaakt om deze binnen de gehele Europese Unie uit te oefenen. Anderzijds publiceerde het kabinet in december 2018 een ontwerp-wetsvoorstel om de rechten van aandeelhouders in te perken ten tijde van een vijandig overnamebod en/of ongewenst aandeelhoudersactivisme.

In het bij de Tweede Kamer ingediende **wetsvoorstel ter implementatie van de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten** is voorgesteld om de AVA van 'grote' beursvennootschappen het recht te geven om jaarlijks een adviserende stem uit te brengen over het remuneratierapport. In dit rapport legt de RvC verantwoording al over de uitvoering van het bezoldigingsbeleid. Deze bevoegdheid voor de AVA kent Nederland nog niet. Verder bepaalt het wetsvoorstel dat het bezoldigingsbeleid voor het bestuur ten minste één maal in de vier jaar ter vaststelling aan de AVA moet worden voorgelegd en dus niet alleen maar bij elke materiële wijziging zoals nu in Nederland het geval is. Het wetsvoorstel bevat ook bepalingen omtrent de facilitering van de uitoefening van aandeelhoudersrechten. Deze bepalingen hebben tot doel om allerlei praktische obstakels bij het grensoverschrijdend stemmen door aandeelhouders van Nederlandse beursvennootschappen weg te nemen. Eumedion heeft de totstandkoming van de herziene richtlijn altijd gesteund en steunde daarom ook het implementatiewetsvoorstel.² Wel heeft Eumedion de Tweede Kamer een aantal suggesties gedaan

---

² <http://bit.ly/2DR20XY>.

om de AVA meer grip te geven op het bezoldigingsbeleid voor het bestuur. Zo vindt Eumedion dat alle beursvennootschappen hun remuneratierapport voor een adviserende stem aan de AVA dienen voor te leggen. Het kabinetsvoorstel om kleine en middelgrote beursvennootschappen van deze verplichting vrij te stellen, zou moeten worden geschrapt. Op deze wijze kunnen ook aandeelhouders die niet fysiek op de AVA aanwezig zijn maar 'op afstand' stemmen, ook hun mening geven over de uitvoering van het bezoldigingsbeleid door de RvC. Verder zou het AVA-stemvereiste om een nieuw bezoldigingsbeleid vast te stellen, moeten worden verhoogd van een gewone meerderheid naar 75% van de ter vergadering uitgebrachte stemmen. Daarnaast zouden administratiekantoren bij voorstellen tot wijziging van het bezoldigingsbeleid niet automatisch moeten stemmen op aandelen waarvoor door certificaathouders geen stemvolmacht is gevraagd. Tot slot suggereert Eumedion om omvangrijke stijgingen van de vaste bezoldiging van bestuurders voortaan aan te merken als een materiële wijziging van het bezoldigingsbeleid die eerst ter vaststelling aan de AVA zou moeten worden voorgelegd. Verschillende Tweede Kamerfracties gaven gevolg aan deze suggesties en stelden concrete amendementen op. De amendementen die zijn geïnspireerd op de eerste twee Eumedion-suggesties werden door de Tweede Kamer in april 2019 aangenomen.

Naar de mening van Eumedion is een versterking van het zelfregulerend vermogen door de aandeelhouders op het terrein van **bestuurdersbezoldigingen**, zoals hiervoor beschreven, ook in de financiële sector verre te prefereren boven: a) het toekennen van een wettelijk vetorecht aan de Minister van Financiën bij stijgingen van de bezoldiging van bankbestuurders³, zoals bepleit door verschillende oppositiepartijen en b) de invoering van een wettelijke verplichting tot terugvordering van een deel van de vaste beloning van bestuurders als er staatssteun moet worden gegeven, waar het kabinet momenteel aan werkt.⁴

Teneinde allerlei praktische obstakels bij het grensoverschrijdend stemmen door aandeelhouders binnen de EU verder te verminderen, heeft de Europese Commissie in september 2018 een **Europese uitvoeringsverordening bij de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten** vastgesteld. Doelstelling van de verordening is om de stemprocedures voor de Europese AVA's verregaand te standaardiseren en harmoniseren. Eumedion heeft in mei 2018 positief gereageerd op een ontwerp van de uitvoeringsverordening. Reden hiervoor is dat deze verordening het grensoverschrijdend stemmen door aandeelhouders vergemakkelijkt en aldus bijdraagt aan een hogere participatiegraad van aandeelhouders op AVA's.⁵ Eumedion was ook zeer te spreken over het voornemen om alle intermediairs (zoals banken) geharmoniseerde deadlines op te leggen voor het doorzenden van de

---

³ <http://bit.ly/2NiYU3Z>.

⁴ <http://bit.ly/2N4rViJ>.

⁵ <http://bit.ly/2Intmqk>.

AVA-informatie van de beursvennootschap naar de aandeelhouders en voor het doorzenden van de steminstructies van de aandeelhouders naar de beursvennootschap.

Heel wat negatiever is Eumedion over het in december 2018 gepubliceerde **ontwerpvoorstel om bestuurders van Nederlandse beursvennootschappen onder bepaalde omstandigheden een zogenoemde bedenktijd te gunnen**. Het ontwerpvoorstel maakt het mogelijk dat een aandeelhoudersvoorstel om één of meerdere bestuurders en/of commissarissen te ontslaan, niet direct hoeft te worden geagendeerd voor de AVA. Het bestuur van de beursvennootschap kan, na goedkeuring door de RvC, namelijk een zogenoemde bedenktijd van maximaal 250 dagen inroepen om zichzelf tegen het dreigende ontslag te beschermen. Deze bedenktijd kan door het bestuur ook worden ingeroepen als een aandeelhouder het voorstel doet om een 'eigen kandidaat' in het bestuur en/of de RvC te benoemen of voorstelt om de statutaire benoemings- en ontslagprocedure te wijzigen. De bedenktijd kan ook ten tijde van een vijandig bod worden ingeroepen. Het vijandige bod kan hierdoor niet worden gefrustreerd omdat de bedenktijd op grond van het ontwerpvoorstel ieder geval de dag na gestanddoening van het bod eindigt. Het inroepen van de bedenktijd resulteert er automatisch in dat het AVA-recht om bestuurders en commissarissen te benoemen, te schorsen en te ontslaan, tijdelijk wordt opgeschort. De AVA kan wel over andere onderwerpen besluiten blijven nemen en kan op voorstel van de RvC bestuurders en commissarissen blijven benoemen en ontslaan. De bedenktijd moet door het bestuur worden benut om met diverse belanghebbenden overleg te voeren over de ontstane situatie, waaronder in ieder geval de grootaandeelhouders, de RvC en – indien aanwezig – de ondernemingsraad (OR). Aandeelhouders die gezamenlijk ten minste 3% van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen, kunnen bij de Ondernemingskamer (OK) de inroeping van de bedenktijd aanvechten. Eumedion heeft in januari 2019 gereageerd op het voorontwerp.⁶ Naar de mening van Eumedion hebben Nederlandse beursvennootschappen nu al voldoende mogelijkheden om zichzelf effectief te beschermen tegen een vijandige overname of ongewenst aandeelhoudersactivisme. De beoogde invoering van een aanvullende wettelijke bedenktijd is daarom onnodig, disproportioneel en staat bovendien op gespannen voet met Europees recht.

Teleurstellend was ook de mededeling van de Amerikaanse aandelenindexaanbieder MSCI, in oktober 2018, om **beursvennootschappen die afwijken van het *one share, one vote*-principe** toch geen lagere weging te geven in de leidende wereld- en regionale aandelenindices. Volgens MSCI zijn internationale institutionele beleggers te verdeeld over de vraag of beursvennootschappen die aandelen zonder stemrecht of juist met meervoudig stemrecht hebben uitgegeven door

---

⁶ <http://bit.ly/2FR0dCn>.

indexaanbieders moeten worden 'gestraft'. Volgens een belangrijke groep beleggers moeten aandelenindices een zo goed mogelijke weerspiegeling zijn van de belangrijkste beursvennootschappen. De samenstelling van een globale aandelenindex zou niet mogen worden beïnvloed door bepaalde voorkeuren van beleggers op het terrein van bijvoorbeeld governance. Deze beleggers vinden dat afwijkingen van het voor beleggers belangrijke beginsel van proportionaliteit tussen stemrecht en kapitaalbelang door effectenbeurzen, beurstoezichthouders en wetgevers moeten worden aangepakt. MSCI is het bij nader inzien eens met deze opvatting en is daarmee teruggekomen op zijn eerdere voornemen om het gewicht van een onderneming in de leidende indices aan te passen naar rato van de afwijking van het *one share, one vote*-principe. Dit eerdere voornemen werd in mei 2018 nog krachtig door Eumedion gesteund.⁷ Er is namelijk een wereldwijde trend gaande waarbij overheden, toezichthouders en effectenbeurzen uit concurrentieoverwegingen het belang van het aantrekken van nieuwe beursvennootschappen en hoofdkantoren laten prevaleren boven het adequaat beschermen van minderheidsaandeelhouders. De nationale autoriteiten laten steeds vaker toe dat vennootschappen aandelen zonder dan wel met meervoudig stemrecht willen toelaten tot de handel op een gereguleerde markt. Dit biedt vooral voordelen aan de oprichters en families van die vennootschappen, maar niet aan minderheidsaandeelhouders daarvan zoals institutionele beleggers.

België was in 2018 één van de landen die met het voorstel kwam om het voor beursvennootschappen mogelijk te maken **dubbel stemrecht toe te kennen aan aandeelhouders** die hun aandelen ten minste twee jaar ononderbroken aanhouden. Het voorstel werd door internationale beleggers en aandeelhoudersorganisaties, waaronder Eumedion, verworpen.⁸ De positie van minderheidsaandeelhouders zou door het voorstel negatief worden aangetast. De brief mocht helaas niet baten. Het wetsvoorstel werd eind 2018 door het Belgische parlement aangenomen en trad op 1 april 2019 in werking.

Bij de Europese wetgever heeft Eumedion er in het kader van de onderhandelingen over het **richtlijnvoorstel betreffende grensoverschrijdende omzettingen, fusies en splitsingen** voor gepleit om aandeelhouders apart te laten stemmen over governance- en zeggenschapsgerelateerde bepalingen die samenhangen met een voorstel tot grensoverschrijdende omzetting, fusie of splitsing.⁹ Eén gebundelde stemming over bijvoorbeeld het voorstel tot grensoverschrijdende verplaatsing van een vennootschap waarin ook het optuigen van een beschermingsconstructie is verpakt, doet volgens Eumedion afbreuk aan de bescherming van aandeelhouders. De Europese

---

⁷ <http://bit.ly/2rXbPMj>.

⁸ <http://bit.ly/2ylvA3s>.

⁹ <http://bit.ly/2tFDKkB>.

wetgever heeft dit voorstel helaas niet overgenomen. De Europese wetgever heeft zich vooral gericht op een versterking van de positie van de werknemers.

2.2 Transparantie door beursvennootschappen

Eumedion vindt dat beursvennootschappen materiële financiële én niet-financiële informatie dienen te openbaren, zodat kapitaalverschaffers zich een goed beeld kunnen vormen van het reilen en zeilen van deze vennootschappen. Op dit terrein werden in 2018 zowel positieve als negatieve initiatieven gepresenteerd.

Eumedion steunde in mei 2018 het voorstel van de NBA dat ondernemingen altijd een **paragraaf 'toekomstbestendigheid' in hun bestuursverslag** moeten opnemen.¹⁰ Beleggers krijgen op die manier beter inzicht in welke risico's, onzekerheden en veronderstellingen op de korte en langere termijn de continuïteit van de onderneming beïnvloeden. Eumedion vindt dat de accountant in zijn controleverklaring alleen de aandacht moet vestigen op de paragraaf over toekomstbestendigheid als daarvoor een ondernemingsspecifieke aanleiding is. Eumedion is daarom geen voorstander van het NBA-voorstel om in de controleverklaring standaardzinnen met betrekking tot de continuïteit op te nemen. Volgens Eumedion dragen zulke 'boilerplate' zinnen niet bij aan het benodigde inzicht van beleggers in de toekomstbestendigheid van de onderneming. Als de continuïteitsparagraaf zorgvuldig is onderbouwd en getrouw is weergegeven dan hoeft de accountant daar in zijn controleverklaring niet verder op in te gaan.

Eumedion stond verder positief tegenover het voorstel van de Europese koepel van beurstoezichthouders (ESMA) om het aantal verschillende risicocategorieën in een prospectus te maximeren op tien.¹¹ ESMA wil dat de nationale publieke toezichthouders (zoals de AFM) dit aantal als richtsnoer nemen bij de beoordeling van de aan hen voorgelegde conceptprospectussen. Het richtsnoer vormt een uitwerking van de Prospectusverordening die in juli 2019 in werking treedt. Eumedion staat helemaal achter het streven van ESMA om te komen tot een kortere, **inzichtelijkere en meer ondernemingsspecifieke risicoparagraaf in het prospectus**, zonder standaardteksten. Beleggers kunnen zich dan een beter beeld vormen van de materiële risico's waarmee een vennootschap geconfronteerd kan worden. Eumedion steunde ook de aanbeveling van ESMA om de potentiële negatieve impact van een risicofactor zoveel mogelijk te kwantificeren.

Eumedion reageerde daarentegen negatief op de suggestie om de Europese Commissie zelfstandig de mogelijkheid te bieden om de inhoud van de internationale financiële verslaggevingsstandaarden

---

¹⁰ <http://bit.ly/2L3atGT>.

¹¹ <http://bit.ly/2DXQvPj>.

(IFRS) te wijzigen. Eumedion toonde zich ook sceptisch over de suggestie om het **Europese goedkeuringsproces van het gebruik van IFRS** binnen de Europese Unie voortaan te baseren op een “Europees conceptueel kader” inzake het meten en waarderen van prestaties en te baseren op het zogenoemde voorzichtigheidsbeginsel.¹² Volgens Eumedion leiden deze suggesties van de Europese Commissie tot minder transparante financiële verslaggeving en tot een verslechtering van de onderlinge vergelijkbaarheid van jaarrekeningen van beursvennootschappen. Eumedion kon zich daarentegen wel scharen achter de suggestie om op Europees niveau te stimuleren dat meer beursvennootschappen aan **integrated reporting** doen. De Europese Commissie zal waarschijnlijk pas in de tweede helft van 2019 aangeven welke conclusies zij uit de consultatie trekt.

2.3 Bevordering van de verantwoording door bestuur, RvC en externe accountant

Eumedion wil de verantwoording van het bestuur, de RvC en de externe accountant aan de AVA bevorderen. Net als in de voorgaande jaren, was er in 2018 in dat kader vooral aandacht voor de rol en de positie van de accountant en de kwaliteit van zijn controlewerkzaamheden.

Volgens Eumedion zijn goede controlestandaarden een randvoorwaarde voor een kwalitatief hoogwaardige accountantscontrole. Tegen die achtergrond vindt Eumedion dat het huidige **audit standard setting proces** gebreken vertoont. Dit proces wordt nu gedomineerd door accountants, terwijl andere belanghebbenden, zoals beleggers en toezichthouders, daar nauwelijks invloed op hebben. Eumedion heeft daarom in 2018 de voorstellen van de Monitoring Group verwelkomd om de governance van de opsteller van de internationale controlestandaarden – de IAASB – ingrijpend te veranderen.¹³ De Monitoring Group is een groep van internationale koepels van financiële toezichthouders, waaronder de toezichthouders op accountantskantoren. Volgens de Monitoring Group bestaat momenteel het risico dat door de dominantie van de accountantskantoren, het publieke belang niet goed wordt meegewogen bij het op- en vaststellen van de internationale controlestandaarden. Eumedion is het daarmee eens. Eumedion vindt dat de IAASB een onafhankelijke instelling moet worden, waarbij het bestuur moet zijn samengesteld uit de belangrijkste groepen van belanghebbenden. Daarmee zou de IAASB qua governancestructuur vergelijkbaar worden met de reeds bestaande opsteller van de internationale verslaggevingsstandaarden, de IFRS Foundation.

Eumedion toonde zich juist kritisch over het **green paper van de NBA ten aanzien van alternatieve structuurmodellen voor accountantskantoren**. Volgens Eumedion mist het *green paper* diepgang

---

¹² <http://bit.ly/2uRFQxy>.

¹³ <http://bit.ly/2EbG5Hb>.

en openheid, mede omdat het vooral de tekortkomingen en de risico's van alternatieve structuurmodellen belicht. Hierdoor lijkt het *paper* er al op voor te sorteren dat het huidige verdien- en partnermodel van de accountantskantoren behouden moet blijven. Wat Eumedion betreft had dit kunnen worden voorkomen door in het *green paper* eerst in te gaan op de vraag welke structuur (ook ten aanzien van governance) het beste zou passen bij de taakopdracht van een accountantskantoor, dus los van de bestaande situatie. Een dergelijke aanpak zou er aan kunnen bijdragen dat met een open vizier wordt gekeken naar mogelijke varianten en verfijningen van alternatieve structuurmodellen waarmee de onafhankelijke positie van de controlerend accountant wordt verstevigd, de kwaliteit van de controle wordt vergroot en het vertrouwen in de accountancysector wordt hersteld. Zo zouden alternatieve structuurmodellen, waaronder ook een splitsing tussen de controle en de adviestak, serieus moeten worden onderzocht. Eumedion bleek niet de enige partij te zijn die kritisch was op het *paper*, ook de AFM was dat. De kritiek van de toezichthouder en de beleggers was de opmaat voor het besluit van de Minister van Financiën om in december 2018 een Commissie Toekomst Accountancysector (CTA) te installeren. Deze commissie moet de minister uiterlijk 31 december 2019 een onderzoek en advies aanbieden over de vraag hoe de kwaliteit van de accountantscontrole duurzaam kan worden verbeterd, welke beleids- of wetswijzigingen daarvoor wenselijk zijn en of de juridische haalbaarheid van die wijzigingen. De commissie moet in dat kader in ieder geval kijken naar een mogelijke afzondering van de wettelijke controlepraktijk (het 'audit only-model'), controle van publieke instellingen van overheidswege en het beleggen van de benoeming van de externe accountant bij een onafhankelijke derde partij (het 'intermediair-model'). Eumedion heeft de installatie van de CTA verwelkomd.

2.4 Betrokken en verantwoord aandeelhouderschap

Eumedion propageert betrokken aandeelhouderschap en het op een verantwoorde manier gebruikmaken van de rechten door aandeelhouders. Dit is des te belangrijker nu de maatschappelijke perceptie over aandeelhouders nog niet altijd positief is.

Een belangrijke mijlpaal voor Eumedion was de lancering van de eerste versie van de **Nederlandse Stewardship Code** in juli 2018.¹⁴ In deze Code wordt uitgelegd op welke wijze institutionele beleggers kunnen voldoen aan hun verantwoordelijkheden rond betrokken en verantwoord aandeelhouderschap op een manier die bijdraagt aan de langetermijnwaardecreatie door Nederlandse beursvennootschappen waarin is belegd en daarmee aan het rendement op hun beleggingen. Daarnaast biedt de Stewardship Code pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerders de mogelijkheid om verantwoording af te leggen aan hun deelnemers en

---

¹⁴ <http://bit.ly/2mFonER>.

cliënten over de wijze waarop zij als betrokken en verantwoord belegger gebruik hebben gemaakt van hun aandeelhoudersrechten. Institutionele beleggers die voldoen aan de Stewardship Code, voldoen daarmee ook aan de nieuwe aandeelhoudersverplichtingen uit de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten. In aanvulling hierop is eind 2018 in samenwerking met de Pensioenfederatie het servicedocument ‘verantwoord en betrokken aandeelhouderschap’ opgesteld.¹⁵ Het servicedocument beoogt met name kleinere institutionele beleggers praktische handvatten te bieden bij de uitvoering van hun stewardshipactiviteiten en kan worden gezien als nadere *guidance* bij de Stewardship Code. De Code is op 1 januari in werking getreden. . Vanaf boekjaar 2019 wordt van pensioenfondsen, levensverzekeraars en vermogensbeheerders van Nederlandse beursvennootschappen verwacht dat zij de principes van de Code toepassen en rapporteren over de implementatie daarvan.

Aandeelhoudersverantwoordelijkheden stonden niet alleen in Nederland in de belangstelling, maar ook in Europa. De Europese Commissie presenteerde in mei een **wetgevingspakket om de Europese kapitaalmarkt te verduurzamen**. Het wetgevingspakket bestaat uit drie verordeningen. Voorzien wordt in voorstellen om de transparantie ten aanzien van de integratie van ESG-factoren in het beleggingsbeleid van institutionele beleggers te vergroten. Daarnaast wordt voorzien in de introductie van CO2-arme benchmarks en de totstandbrenging van een raamwerk om te beoordelen of een economische activiteit ecologisch duurzaam is.

Eumedion heeft in augustus 2018 in algemene zin steun uitgesproken voor de voorstellen van de Europese Commissie om tot verdere verduurzaming van de Europese kapitaalmarkt te komen. Volgens Eumedion behoort het betrekken van ESG-overwegingen bij het beleggingsbeleid tot de fiduciaire verantwoordelijkheid van institutionele beleggers.¹⁶ Wel had Eumedion bezwaar tegen het voorstel van de Europese Commissie om via een gedelegeerde verordening gedetailleerde regels te formuleren over de wijze waarop het beleggingsbeleid door pensioenfondsen moet worden ingevuld. Volgens Eumedion vormde dat een vergaande inbreuk op de fiduciaire verantwoordelijkheid van pensioenfondsbestuurders. In 2019 zal er naar verwachting finale overeenstemming worden bereikt over de finale teksten van de verordeningen.

2.5 Belangrijkste aandachtspunten voor 2019

Eumedion zal in 2019 commentaar geven op de volgende, voor institutionele beleggers, belangrijke beleidsvoorstellen¹⁷:

---

¹⁵ <http://bit.ly/2EtaBiH>.

¹⁶ <http://bit.ly/2w1MxPg>.

¹⁷ Zie voor meer informatie over deze en andere voorstellen het Eumedion Beleidsplan 2018: <http://bit.ly/2Db5g3Y>.

1. Het wetsvoorstel ter implementatie van de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten in de Nederlandse wet- en regelgeving.
2. Het wetsvoorstel om een bedenktijd voor het bestuur van een beursvennootschap in te voeren in het geval van een vijandige overnamesituatie of ongewenst aandeelhoudersactivisme.
3. Mogelijke voorstellen van de CTA over wijzigingen in de reikwijdte en de structuur van de controlewerkzaamheden door accountants.

3. EUMEDION: OVERLEGPLATFORM MET BEURSVENNOOTSCHAPPEN

Eumedion biedt haar deelnemers een platform om in gezamenlijk verband te overleggen met Nederlandse beursvennootschappen en om gezamenlijk te overleggen over onderwerpen die op de agenda van AVA's van deze vennootschappen staan.

Het secretariaat van Eumedion ondersteunt dit proces door:

- a. Het organiseren van een dialoog met de belangrijkste beursvennootschappen;
- b. Het faciliteren van de deelnemers bij het bezoeken van AVA's en het uitoefenen van het stemrecht aldaar;
- c. Het monitoren van de agenda's van AVA's en de jaarlijkse financiële verslaggeving van de Nederlandse beursvennootschappen en het verzenden van een *alert* naar alle deelnemers in het geval er een controversieel onderwerp op de agenda van de AVA staat;
- d. Het opstellen van een evaluatie van het aandeelhoudersvergaderingen- en jaarverslagenseizoen en het verzenden van de speerpuntenbrief naar de Nederlandse beursvennootschappen.

3.1 Het organiseren van een dialoog met de belangrijkste beursvennootschappen

In de afgelopen jaren wordt het belang van een dialoog tussen de vennootschap en haar aandeelhouders, zowel vóór als tijdens de AVA, steeds sterker benadrukt. Dat blijkt onder meer uit de in 2017 vastgestelde herziene richtlijn aandeelhoudersrechten.

Eumedion heeft in 2018 voor haar deelnemers met 26 verschillende Nederlandse beursvennootschappen in totaal 28 dialogen georganiseerd. Ter voorbereiding op elke dialoog werd door het Eumedion-secretariaat een inventarisatie gemaakt van mogelijk te bespreken onderwerpen, waaronder in ieder geval de speerpunten uit de jaarlijkse speerpuntenbrief. In een voorbereidende *conference call* met de deelnemers werden de onderwerpen geprioriteerd en werd de definitieve agenda opgesteld die vervolgens werd gedeeld met de desbetreffende beursvennootschap.

3.2 Het faciliteren van de deelnemers in het deelnemen aan AVA's en het uitoefenen van het stemrecht

Het Eumedion-secretariaat heeft ook in 2018 het bezoeken van AVA's door deelnemers en het uitoefenen van het stemrecht aldaar gefaciliteerd door onder andere de gegevens van de afgevaardigden van de deelnemers die de AVA's bezoeken, rond te sturen. In totaal werden in het AVA-seizoen 2018 door Eumedion-deelnemers (binnen het Eumedion-samenwerkingsverband) 42 verschillende AVA's bezocht, waaronder die van vrijwel alle AEX-vennootschappen.

3.3 Het monitoren van de agenda's van AVA's en de jaarlijkse financiële verslaggeving van de Nederlandse beursvennootschappen en het verzenden van een *alert* naar alle deelnemers in het geval er een controversieel onderwerp op de agenda van de AVA staat

Het Eumedion-secretariaat heeft in 2018 zowel alle agenda's van de AVA's van de Nederlandse beursvennootschappen als de corporate governance- en duurzaamheidsparagrafen van alle bestuursverslagen en de beschikbare duurzaamheidsverslagen bekeken. In totaal werden 972 stempunten beoordeeld en werd voor de AVA van zeven (2017: vijf) beursvennootschappen de zogenoemde *alert*procedure in werking gesteld. De *alert*procedure wordt in werking gesteld op het moment dat het Eumedion-secretariaat een mogelijk controversieel onderwerp op een AVA-agenda signaleert. Op dat moment wordt de Eumedion-deelnemer die de AVA van de betreffende beursvennootschap gaat bezoeken op de hoogte gesteld, evenals de voorzitter van de Beleggingscommissie. Deze personen besluiten vervolgens om in contact te treden met de beursvennootschap om nadere uitleg te vragen en om de Beleggingscommissie van Eumedion bijeen te roepen. Op het moment dat de Beleggingscommissie besluit dat het betreffende voorstel (flagrant) in strijd is met de Nederlandse wet- en regelgeving, de Nederlandse corporate governance code en/of het Eumedion Handboek Corporate Governance wordt, na kennisgeving van de Eumedion-voorzitter, door het Eumedion-secretariaat een *alert* uitgestuurd naar alle deelnemers van Eumedion. Van de zeven keer dat in 2018 de *alert*procedure voor een AVA in werking werd gesteld, werd in zes gevallen daadwerkelijk een *alert* uitgestuurd. De reden hiervoor is dat in één geval de vennootschap het desbetreffende voorstel al had ingetrokken voordat de *alert* kon worden uitgestuurd. De uitgezonden *alerts* hadden betrekking op voorstellen tot wijziging van het bezoldigingsbeleid voor het bestuur (driemaal), de decharge van de RvC (eenmaal), een voorstel tot wijziging van de statuten (eenmaal) en een aandeelhoudersresolutie (eenmaal). In één geval werd het voorstel door de vennootschap bij aanvang van de AVA ingetrokken en in één geval (aandeelhoudersresolutie) werd het voorstel door de AVA verworpen. In de andere drie gevallen ontmoette het voorstel een relatief hoog aantal tegenstemmen (uiteenlopend van 15,6% tot 38,1% van de uitgebrachte stemmen).

3.4 Het opstellen van een evaluatie van het AVA- en jaarverslagenseizoen en het verzenden van de speerpuntenbrief naar de Nederlandse beursvennootschappen

Kort na het AVA-seizoen heeft Eumedion een evaluatie van het AVA-seizoen 2018 opgesteld waarin de belangrijkste bevindingen en conclusies vanuit het perspectief van institutionele beleggers zijn weergegeven. Ook werd verslag gedaan van de bevindingen rond de Eumedion Speerpuntenbrief.¹⁸

---

¹⁸ <http://bit.ly/2v005cB>.

Over de evaluatie is een persbericht voor de media gepubliceerd.¹⁹ Een bewerking van de evaluatie is verschenen in het juridisch vaktijdschrift Ondernemingsrecht.

De hoofdpunten van de evaluatie waren:

- Aandeelhouders namen over het algemeen in groten getale deel aan de stemmingen op de AVA's. Tijdens de AVA's van de AEX-vennootschappen werd in 2018 zelfs een recordaantal stemmen uitgebracht: gemiddeld 72,4%. Dit percentage ligt een vol procentpunt hoger dan in 2017. Bij de AMX-vennootschappen was voor het eerst sinds 2010 sprake van een daling van de participatiegraad van aandeelhouders: van 67,4% in 2017 naar 64,9% in 2018. Deze daling werd in haar geheel veroorzaakt door een forse daling van het aantal uitgebrachte stemmen op de AVA's van Koninklijke BAM Groep, Fugro, Wereldhave en PostNL.
- Eén van de Nederlandse beursvennootschappen zette dit seizoen de eerste stappen om het stemproces voor de AVA te moderniseren: KAS Bank hield een *pilot* waarbij de ter vergadering aanwezige certificaathouders via *blockchain*technologie konden stemmen. Deze technologie heeft de potentie in zich om het stemproces efficiënter, goedkoper en betrouwbaarder te laten verlopen waardoor het aantal ter vergadering uitgebrachte stemmen verder kan toenemen.
- Aandeelhouders staan steeds kritischer tegenover voorstellen tot wijziging van het bezoldigingsbeleid. Daar waar in het verleden aandeelhouders vooral beoordeelden of het nieuwe beleid voldeed aan het principe 'beloning naar prestatie', kijken zij nu ook kritisch naar de uitwerking van het nieuwe beleid op de hoogte van de bestuurdersbezoldiging. De bezoldigingsvoorstellen die in 2018 aan de AVA werden voorgelegd, ontmoetten gemiddeld 16,5% tegenstemmen van de kapitaalverschaffers (exclusief de stemmen uitgebracht door administratiekantoren). Uitschieters waren die van Van Lanschot Kempen (56,8% tegenstemmen), Unilever (43% tegenstemmen), Curetis (37,8% tegenstemmen) en SBM Offshore (30% tegenstemmen). In 2015, 2016 en 2017 keerde gemiddeld slechts 6,3% van het aandelenkapitaal zich tegen de bezoldigingsvoorstellen.
- Voorstellen tot machtiging van het bestuur om meer dan 10% nieuwe aandelen uit te geven waarbij tegelijkertijd het voorkeursrecht voor bestaande aandeelhouders kan worden beperkt of uitgesloten, leidden tot de meeste tegenstemmen.
- Nederlandse beursvennootschappen moesten voor het eerst rapporteren over de naleving van de herziene Nederlandse corporate governance code. Als gevolg hiervan rapporteerden de beursvennootschappen uitgebreid over hun waardecreatieproces, hun interne cultuur en hun risicomanagement. Met name de openbaarmaking van de interne beloningsverhoudingen trok veel media- en maatschappelijke aandacht. Zoals verwacht, varieerden de

---

¹⁹ <http://bit.ly/2LbwGYh>.

Eumedion

---

beloningsverhoudingen sterk binnen vennootschappen en tussen sectoren en werd er geen uniforme methodiek gehanteerd om de interne beloningsverhoudingen te berekenen.

- Veel beursvennootschappen reageerden op de oproep van Eumedion om die *Sustainable Development Goals* (SDG's) te identificeren die het meest relevant zijn voor hun bedrijfs- en waardecreatieproces. Veel bedrijven vinden het echter vrij uitdagend om de *impact* te meten en specifieke SDG-doelstellingen vast te stellen.
- Het aantal vrouwelijke bestuurders bleef op een zeer laag niveau. Weliswaar steeg het aantal vrouwelijke bestuurders bij de AEX-vennootschappen van 6% in 2014 tot 9% in 2018, maar het aantal daalde van 8% in 2014 tot 7% in 2018 bij de AMX-vennootschappen. Het aantal vrouwelijke commissarissen is veel hoger: gemiddeld 33% bij AEX-vennootschappen in 2018 (2014: 26%) en 26% bij AMX-vennootschappen (2014: 14%). Eumedion-deelnemers hebben het belang van *genderdiversiteit* benadrukt in alle dialogen met de vennootschappen die het wettelijke streefcijfer van ten minste 30% vrouwelijke bestuurders en commissarissen nog niet hebben bereikt. Eumedion heeft in het najaar van 2018 een brief bestuurd naar alle Nederlandse beursvennootschappen die nog achterblijven bij het wettelijke streefcijfer inzake *genderdiversiteit*. Eumedion-deelnemers zijn er namelijk van overtuigd dat een meer divers samengesteld(e) bestuur en RvC leidt tot betere beslissingen en daarmee tot betere bedrijfsprestaties.
- Eumedion had de accountantskantoren in een separate brief verzocht om in de controleverklaring standaard aandacht te besteden aan de opzet, de werking en de effectiviteit van de interne risicobeheersings- en controlesystemen van de vennootschap die wordt gecontroleerd. De resultaten waren gemengd. Accountants zijn over het algemeen terughoudend om algemene opmerkingen te maken over de kwaliteit en de effectiviteit van de interne risicomanagement- en controlesystemen van de vennootschap. De accountants toonden meer enthousiasme bij het verzoek om aan te geven welke zaken in de accountantscontrole over boekjaar 2016 nog *key* waren, maar over boekjaar 2017 niet meer. Ook besloten de meeste accountants in te gaan op het verzoek van Eumedion om de kernpunten van de controle af te sluiten met observaties of conclusies van de accountant.

4. EUMEDION: PARTICIPANT IN NATIONALE EN INTERNATIONALE GREMIA

Eumedion participeert in verschillende nationale en internationale organisaties om het geluid van de bij Eumedion aangesloten institutionele beleggers te laten horen en om reeds in een vroeg stadium betrokken te zijn bij de totstandkoming van beleid dat institutionele beleggers (mogelijk) zal raken.

4.1 Monitoring Commissie Corporate Governance Code

De Monitoring Commissie Corporate Governance Code is samengesteld door de organisaties die in 2003 de Commissie Tabaksblad hebben ingesteld (de zogenoemde schragende partijen). Hiertoe behoort onder meer (de rechtsvoorganger van) Eumedion. Op 21 december 2018 werd door de minister van Economische Zaken en Klimaat een nieuwe Monitoring Commissie geïnstalleerd. Pauline van der Meer Mohr, onder meer commissaris bij DSM en president-commissaris bij accountantskantoor EY, werd voor vier jaar benoemd tot voorzitter. Roderick Munsters, tussen 2004 en eind 2009 voorzitter van Eumedion en haar rechtsvoorganger SCGOP, werd op aanbeveling van Eumedion en de VEB benoemd als lid. Barbara Baarsma, Peter Gortzak en Sietze Hepkema zijn door de minister herbenoemd als lid van de Monitoring Commissie. Zij zaten al in de vorige commissie, de 'Commissie Van Manen'. De nieuwe commissie wordt gecompleteerd door René Hooft Graafland (onder meer commissaris bij Ahold Delhaize en Wolters Kluwer) en Lokke Moerel (Hoogleraar Global ICT Law aan de Universiteit Tilburg).

4.2 Raad voor de Jaarverslaggeving

Eumedion participeert sinds 2007 in de zogenoemde gebruikersdelegatie van de RJ. De RJ heeft tot doel de kwaliteit van de externe verslaggeving, in het bijzonder de jaarrekening, door rechtspersonen en andere organisaties in Nederland te bevorderen. Dit wordt onder meer gerealiseerd door het publiceren van 'Richtlijnen voor de jaarverslaggeving' en door het becommentariëren van voorstellen tot wijziging van de internationale verslaggevingsstandaarden IAS/IFRS. Sinds 22 maart 2011 zit Martijn Bos, beleidsmedewerker verslaggeving en audit van Eumedion, in de RJ. Eumedion-directeur Rients Abma zit in het bestuur van de Stichting voor de Jaarverslaggeving.

4.3 Adviserend panel van vertegenwoordigende organisaties van de AFM

Eumedion is in 2010 op uitnodiging van de AFM lid geworden van het adviserend panel van vertegenwoordigende organisaties van de AFM. Het adviserend panel komt twee keer per jaar samen en kan dan vragen stellen en advies geven over het jaarplan, de begroting, de kosten van het toezicht en de jaarverantwoording van de AFM. Het overleg tussen de AFM en het adviserend panel heeft twee doelen: i) instellingen die onder toezicht van de AFM staan, kunnen invloed uitoefenen op

de financiën en het beleid van de AFM en ii) de AFM krijgt inzicht in de financiële gevolgen die het toezicht heeft voor de instellingen. De AFM kan door het overleg ook weer haar eigen functioneren verbeteren. Diana van Kleef woonde in 2018 de voorjaarsvergadering bij en Riens Abma de najaarsvergadering.

4.4 Commissie Financiële Verslaggeving & Accountancy en Commissie Kapitaalmarkt van de AFM

Op 1 oktober 2018 verliep de maximumzittingstermijn van zes jaar van de Eumedion-directeur in de Commissie Financiële Verslaggeving & Accountancy van de AFM. Deze commissie adviseert het bestuur van de AFM over de beleidsmatige aspecten van het toezicht op de financiële verslaggeving van beursvennootschappen en op accountantsorganisaties. In 2018 is de Eumedion-directeur aanwezig geweest bij alle drie vergaderingen. Tijdens deze vergaderingen stond vooral de maatschappelijke discussie over de toekomst van het accountantsberoep centraal, alsmede de kwaliteit van de financiële verslaggeving van de Nederlandse beursvennootschappen.

Sinds 1 oktober 2018 is de Eumedion-directeur lid van de Commissie Kapitaalmarkt van de AFM. Deze commissie adviseert het bestuur van de AFM over casuïstiek, wetgevingsaspecten en interpretaties op het gebied van openbare biedingen, marktmisbruik en prospectussen. Verder adviseert de commissie over de hoofdlijnen van het beleid ten aanzien van het toezicht op financiële verslaggeving en het toezicht op accountantsorganisaties. De Eumedion-directeur is aanwezig geweest bij de laatste commissievergadering in 2018.

4.5 European Expert Group on Technical Aspects of Corporate Governance Processes

Eumedion-directeur Riens Abma werd op 13 september 2017 door de Europese Commissie voor twee jaar benoemd tot lid van de Expert Group on Technical Aspects of Corporate Governance Processes. Ook Eumedion-bestuurslid Amra Balić werd tot lid van deze expertgroep benoemd. De expertgroep adviseert de Europese Commissie over de implementatiemaatregelen inzake de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten (proces van grensoverschrijdend stemmen en standaardisatie van de presentatie van het bezoldigingsverslag) en ten aanzien van eventuele nieuwe Europese corporate governance beleidsinitiatieven. De Eumedion-directeur heeft in 2018 aan alle acht vergaderingen van de expertgroep deelgenomen. De zes vergaderingen in januari en februari stonden in het teken van het afronden van het advies van de expertgroep over een ontwerp gedelegeerde Europese verordening over het wegnemen van allerlei praktische obstakels bij het grensoverschrijdend stemmen door aandeelhouders binnen de EU. De vergaderingen in juni en november werden besteed aan het voorbereiden van een advies over de standaardisatie van de presentatie van het bezoldigingsverslag van Europese beursvennootschappen.

4.6 International Corporate Governance Network

ICGN is het wereldwijde netwerk van institutionele beleggers dat onder meer tot doel heeft goede corporate governance in de wereld te bevorderen. Het doet dit onder andere door *best practices* voor zowel beursvennootschappen als institutionele beleggers te ontwikkelen, door te reageren op consultaties en voorstellen voor wetgeving van nationale en internationale overheden op het terrein van corporate governance en door een platform te bieden waar leden elkaar kunnen ontmoeten. Dit gebeurt onder andere door het organiseren van congressen. Claudia Kruse (APG Asset Management) is sinds 2016 lid van het ICGN-bestuur. Daarnaast is Rients Abma lid van de Shareholder Rights Committee. Verder zijn diverse afgevaardigden van Eumedion-deelnemers lid van verschillende ICGN-commissies. In mei 2018 werd Eumedion door ICGN gevraagd om in februari 2019 gastheer te zijn van een ICGN-congres in Amsterdam. Eumedion heeft dit verzoek in juni 2018 ingestemd en heeft ICGN – door middel van een werkgroep die uit afgevaardigden van verschillende Eumedion-deelnemers bestaat – sindsdien geadviseerd over de thematiek, de sprekers en logistieke zaken.

4.7 Global Network of Investor Associations

Eumedion is sinds 2013 lid van het GNIA, een parapluorganisatie van de nationale organisaties die de belangen van institutionele beleggers behartigen. Ongeveer één keer per twee maanden wordt een *conference call* gepland om de belangrijkste ontwikkelingen in de landen waar de nationale beleggersplatformen zetelen, te bespreken en om (als dat dienstig is) elkaar te ondersteunen. Naast Eumedion zijn lid van GNIA: de Asian Corporate Governance Association (ACGA), de Australian Council of Superannuation Investors (ACSI), de Australian Institute of Superannuation Trustees (AIST), de Braziliaanse Association of Capital Markets Investors (AMEC), de Italiaanse organisatie van vermogensbeheerders Assogestioni, de Canadian Coalition of Good Governance, de Amerikaanse Council of Institutional Investors, de Britse organisatie van vermogensbeheerders Investment Association en de Maleisische Minority Shareholder Watchdog Group. ICGN verzorgt het secretariaat van GNIA. De Eumedion-directeur heeft in 2018 op twee na aan alle *conference calls* deelgenomen.

4.8 Global Stewardship Codes Network

Eumedion participeert sinds 2016 in het Global Stewardship Codes Network. Dit is een informeel netwerk van alle opstellers van nationale gedragscodes voor institutionele beleggers ('Stewardship Codes'). Periodiek wordt informatie uitgewisseld over de ontwikkelingen op het terrein van aandeelhoudersverantwoordelijkheden en de monitoring van de gedragscodes. Eumedion heeft in

2011 voor haar deelnemers de 'Best practices voor betrokken aandeelhouderschap' opgesteld, die in 2018 werden 'opgevolgd' door de eerste versie van de Nederlandse Stewardship Code. Naast Eumedion zijn de opstellers van de Stewardship Codes van Brazilië, Canada, Denemarken, Filipijnen, Hong Kong, Italië, Japan, Kenia, Maleisië, Taiwan, Thailand, het Verenigd Koninkrijk, Zuid-Afrika, Zuid-Korea en Zwitserland bij het informele netwerk aangesloten.

4.9 International Integrated Reporting Council

Op 2 augustus 2010 is door het Global Reporting Initiative en het Accounting for Sustainability Project van de Britse prins Charles de IIRC ingesteld. Deze organisatie heeft eind 2013 een raamwerk voor geïntegreerde verslaggeving ontwikkeld. Dit raamwerk brengt financiële, milieu-, sociale en governance informatie samen in een helder, consistent en vergelijkbaar, "geïntegreerd" *format*. Dit kan bijdragen aan een beter begrip bij analisten en andere belanghebbenden van de totale (langetermijn)prestaties van een onderneming. Eumedion is intensief betrokken geweest bij de totstandkoming van het IIRC-raamwerk. Angeli van Buren, tot 15 november 2018 voorzitter van de Eumedion Verslaggevings- en auditcommissie, was in 2018 namens Eumedion lid van de Council. Na haar aftreden als commissievoorzitter is Eumedion alleen nog indirect (via Claudia Kruse van APG Asset Management) in de IIRC Council vertegenwoordigd.

4.10 Capital Markets Advisory Committee van de International Accounting Standards Board

Martijn Bos is sinds 1 januari 2012 lid van de Capital Markets Advisory Committee (CMAC) van de IASB. Dit is het adviesorgaan van het IASB waarin gebruikers van jaarrekeningen zitting hebben. Eumedion houdt via dit orgaan vinger aan de pols bij de ontwikkelingen binnen de IASB en kan ook proactief onderwerpen agenderen. De maximumzittingstermijn van Martijn Bos verliep op 31 december 2018 en heeft daarom afscheid moeten nemen van de CMAC.

4.11 User Panel van de European Financial Reporting Advisory Group

Martijn Bos heeft sinds eind 2011 zitting in het User Panel van EFRAG, het adviesorgaan van de Europese Commissie op het terrein van financiële verslaggeving.

4.12 Commissie Governance, Risk en Compliance van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants

Eumedion-directeur Riens Abma is in maart 2015 benoemd tot lid van de commissie Governance, Risk en Compliance (GRC) van de NBA. De commissie GRC fungeert als klankbord voor de NBA en adviseert haar bestuur over zaken op het terrein van governance, *risk* en *compliance*. De commissie bestaat uit accountants van de diverse ledengroepen, bestuurders, (interne) toezichthouders,

(wetenschappelijke) adviseurs en vertegenwoordigers van aandeelhouders en van het publiek belang. Voorzitter is Tjalling Tiemstra, onder meer voorzitter van de auditcommissie van ABN AMRO Group. De commissie vergadert ongeveer vier keer per jaar. Rients Abma heeft in 2018 op één na alle commissievergaderingen bijgewoond. Hij liet zich één keer vervangen door Martijn Bos, de Eumedion-beleidsmedewerker verslaggeving en audit.

4.13 Onderzoekscentrum Onderneming & Recht van de Radboud Universiteit Nijmegen

Eumedion is sinds 2008 partner van het Onderzoekscentrum Onderneming & Recht (OO&R). In het OO&R hebben de rechtswetenschap en de juridische praktijk hun krachten gebundeld. Naast de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit Nijmegen participeert hierin een aantal toonaangevende advocaten- en notariskantoren en ondernemingen. Door te participeren in het OO&R kan Eumedion invloed uitoefenen op de onderzoeksprojecten van het OO&R. In het bijzonder kan zij dit door het doen van voorstellen voor nieuwe projecten en het aanleveren van onderzoekers en redacteuren voor bepaalde onderzoeksbundels. Tevens bestaat de mogelijkheid om actief bij te dragen aan een onderzoek, wat de zichtbaarheid en kenbaarheid van Eumedion vergroot en bijdraagt aan de kennisverbreding van het Eumedion-secretariaat. De jaarlijkse curatoriumvergadering werd in 2018 bijgewoond door Rients Abma.

5. EUMEDION: DIENSTVERLENING AAN DEELNEMERS EN HET INFORMEREN VAN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Eumedion wenst een *thought leader* te zijn op het terrein van corporate governance en duurzaamheid. Zij ziet het als haar taak om haar deelnemers te informeren over de belangrijkste ontwikkelingen op het terrein van corporate governance en duurzaamheid. In dat kader organiseerde Eumedion in 2018 een symposium. Dit symposium had als titel 'De rol van de beursonderneming en haar aandeelhouders in de samenleving'.

Verder hebben het Eumedion-bestuur en -secretariaat ook in 2018 deelgenomen aan verschillende symposia en debatten en verschillende (opiniërende) artikelen geschreven om het gedachtengoed van institutionele beleggers en de Eumedion-posities onder een breder publiek onder de aandacht te brengen. Ook is elke maand een Eumedion nieuwsbrief gepubliceerd.

5.1 Symposium 'De rol van de beursonderneming en haar aandeelhouders in de samenleving'

Op 14 november 2018 vond het jaarlijkse symposium van Eumedion plaats in de Jaarbeurs in Utrecht. Het symposium stond in het teken van de rol van de beursvennootschap en haar aandeelhouders in de samenleving. Tijdens het symposium droegen Colin Mayer (Oxford Universiteit), Maurice Oostendorp (De Volksbank), Michel Scholte (Impact Institute), Camiel Selker (Focus Orange), Jaap van Dam (PGGM) en Dorothee van Vredenburg (tot 1 oktober 2018 werkzaam bij NN Group), elk vanuit hun eigen expertises concrete ideeën en suggesties aan om de spanningen tussen korte- en langetermijnbelangen van de beursvennootschap en haar belanghebbenden en de spanningen tussen het microbelang van de vennootschap en het macrobelang van de samenleving te mitigeren. Suggesties werden gedaan ten aanzien van het governance model, de (financiële) verslaggeving, het beloningsbeleid, het beleggingsbeleid en het *stakeholdermanagement*. Alle sprekers onderschreven in grote lijnen de opvatting van Colin Mayer dat winstmaximalisatie niet langer de enige doelstelling van een onderneming moet zijn. Een onderneming zou zich moeten afvragen welke waarde zij aan de brede samenleving toevoegt, dit definiëren in de doelstelling van de onderneming en daarbij passende structuren zoeken om die doelstelling te bereiken. Een uitgebreid verslag is te lezen op de website van Eumedion.²⁰

5.2 Deelname aan symposia, debatten en het schrijven van artikelen

Het Eumedion-secretariaat heeft in 2018 deelgenomen aan de volgende symposia en debatten:

---

²⁰ <http://bit.ly/2DQTgAO>.

- Presentatie van Rients Abma over de stelling 'Elke beursvennootschap heeft of een IAF ingericht of heeft alternatieve maatregelen getroffen om de effectiviteit van de interne risicobeheersings- en controlesystemen te toetsen' tijdens een seminar van het Instituut voor Internal Auditors op 16 januari 2018 aan de Nyenrode Business Universiteit in Breukelen.
- Deelname van Rients Abma aan een door Euronext en Georgeson georganiseerd webinar over de aandeelhoudersvergadering van de toekomst op 25 januari in Den Haag.
- Presentatie van Rients Abma over de stelling 'Als eigenaar van een bedrijf hebben aandeelhouders een "zorgplicht" ten aanzien van lange termijn waarde van het bedrijf ('company value') tijdens het Deloitte Governance dilemma event op 12 maart 2018 aan de Nyenrode Business Universiteit in Breukelen.
- Speech van Rients Abma 'De wettelijke bedenktijd is onnodig!' tijdens het Landelijk Notarieel Studenten Congres 2018 op 15 maart 2018 in Utrecht.
- Deelname van Rients Abma aan een paneldiscussie tijdens het door advocatenkantoor Buren georganiseerde seminar 'De beschermingsstichting en preferente beschermingsaandelen: vloek of zegen?' op 15 maart 2018 in Amsterdam.
- Deelname van Rients Abma aan de Tweede Kamer hoorzitting over de beloningen in de financiële sector op 28 maart 2018 in Den Haag.
- Presentatie van Daan Spaargaren over *tax governance* en *tax policy* voor studenten van de post-master Tax Assurance aan de Tilburg University op 28 maart 2018 in Tilburg.
- Speech van Rients Abma 'De wettelijke bedenktijd is onnodig!' tijdens het NSO Eques Lustrumsymposium op 13 april 2018 in Ewijk.
- Presentatie van Rients Abma 'The role of CSR and sustainable development in the Dutch Corporate Governance Code' tijdens de door de Erasmus Universiteit Rotterdam georganiseerde workshop 'Sustainable Actors for Responsible Trade' op 27 maart 2018 in Rotterdam.
- Deelname van Rients Abma aan een paneldiscussie tijdens het door het Onderzoekscentrum Onderneming & Recht van de Radboud Universiteit Nijmegen georganiseerde seminar 'Bescherming van beursvennootschappen en vitale vennootschappen' op 29 mei 2018 in Amsterdam.
- Speech van Rients Abma 'Wat beweegt de institutionele belegger?' tijdens de 138^e jaarvergadering van de Stichting Multi Nationale Ondernemingsradenoverleg (MNO) op 4 juni 2018 in Amsterdam.
- Deelname van Rients Abma aan een paneldiscussie tijdens het ECM Zomerforum over familiebedrijven op de beurs op 21 juni 2018 in Amsterdam.
- Deelname van Rients Abma aan paneldiscussie tijdens de presentatie van de nieuwe editie van het Handboek Corporate Governance op 27 augustus 2018 in Amsterdam.

- Deelname van Daan Spaargaren aan een paneldiscussie tijdens de NIMF-bijeenkomst over 'de verbondenheid van verantwoord ondernemen en verantwoord beleggen' bij NN Investment Partners op 4 september 2018 in Den Haag.
- Deelname van Rients Abma aan de paneldiscussie 'Long-term value creation and corporate reporting' tijdens het KPMG Corporate Reporting Event op 17 september 2018 in Amstelveen.
- Presentatie van Daan Spaargaren voor de Beleggingscommissie van Monuta over duurzaamheid, verantwoord beleggen en actief aandeelhouderschap op 1 oktober 2018 in Utrecht.
- Presentatie van Rients Abma 'The role of institutional investors in hostile takeover situations', tijdens de ICGI Student Conference 'Shareholders and takeovers' op 5 oktober 2018 in Maastricht.
- Speech van Rients Abma 'De fysieke AVA moet behouden blijven' tijdens het ZIFO-congres 'De aandeelhoudersvergadering van de beursvennootschap' op 18 oktober 2018 in Amsterdam.
- Presentatie van Daan Spaargaren voor cliënten van Achmea Investment Management over de Nederlandse Stewardship Code en de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten op 9 november 2018 in Harmelen.
- Deelname van Rients Abma aan de paneldiscussie over stewardship codes tijdens het ICGN Global Stewardship Forum op 4 december 2018 in Londen.
- Speech van Rients Abma 'Verslaggeving over langetermijnwaardecreeatie' tijdens de NBA-bijeenkomst 'Het jaar 2017 verslagen' op 10 december 2018 in Amsterdam.

Het Eumedion-secretariaat heeft in 2018 de volgende opiniërende artikelen geschreven voor kranten, tijdschriften en boeken:

- Artikel van Rients Abma 'Extra bescherming van Nederlandse beursvennootschappen: noodzaak of hypocrisie?', TvOB/1, p. 1-5, februari 2018.
- Hoofdstuk 'Financiën en financiering: veranderingen in de rol en positie van de aandeelhouder', geschreven door Rients Abma en Roderick Munsters voor de zesde geheel herziene druk van het Handboek Corporate Governance (p. 129-158), zomer 2018.
- Artikel van Rients Abma 'Het voorontwerp van het wetsvoorstel ter implementatie van de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten', Ondernemingsrecht 2018/107, p. 624-630.
- Artikel van Rients Abma, 'Kroniek van het seizoen van algemene vergaderingen 2018', Ondernemingsrecht 2018/111, p. 641-648.
- Artikel van Rients Abma 'The Netherlands: The 2018 Year in Review', ICGN Yearbook 2018, p. 42-43, herfst 2018.

- Opinieartikel van Martijn Bos 'Verplichte continuïteitsparagraaf is juist een verrijking van het bestuursverslag', geplaatst in Het Financieele Dagblad van 24 december 2018.

5.6 Deelname aan *stakeholder*dialogen

Het secretariaat van Eumedion wordt in toenemende mate verzocht door Nederlandse beursvennootschappen en institutionele beleggers (al dan niet participierend in Eumedion) om deel te nemen aan zogenoemde *stakeholder*dialogen. Eumedion poogt om zoveel als mogelijk bij deze bijeenkomsten aanwezig te zijn en haar standpunten ten aanzien van corporate governance en duurzaamheid over het voetlicht te brengen. Daarnaast wordt het secretariaat regelmatig gevraagd om schriftelijk *input* te leveren aan materialiteitsanalyses die vennootschappen opstellen en later worden gepubliceerd in hun bestuursverslag.

5.7 Media-aandacht

Ook in 2018 besteedden de media weer veel aandacht aan de Eumedion-standpunten: in totaal 197 keer (2017: 205 keer; 2016: 160 keer); dat is ongeveer zestien keer per maand. De absolute 'piek' vond plaats in juli (24 maal), toen veel media berichtten over de publicatie van de Nederlandse Stewardship Code en het evaluatierapport van Eumedion over het AVA-seizoen 2018. De oktobermaand nam de tweede positie in (23 maal), toen er veel werd bericht over de Eumedion-brief inzake meer vrouwen aan de top en over het afketsen van de unificatie van Unilever.

5.8 Eumedion Nieuwsbrief

Eumedion publiceerde ook in 2018 weer maandelijks een nieuwsbrief. Door middel van de nieuwsbrief voorziet Eumedion haar deelnemers en andere belanghebbenden van informatie over zowel de laatste nationale en internationale ontwikkelingen op het gebied van corporate governance en duurzaamheid als de standpunten van Eumedion over wet- en regelgeving.²¹

5.9 Website Eumedion

De website van Eumedion (www.eumedion.nl) blijft voor de deelnemers en andere belangstellenden de belangrijkste bron van informatie over de standpunten van Eumedion, onderzoeken, nieuwsbrieven, jaarverslagen en beleidsplannen. Ook worden bezoekers van de website via de agenda op de hoogte gehouden van de activiteiten van Eumedion en haar deelnemers. De kennisbank met een zoekfunctie naar jaarverslagen, beleidsplannen, (nieuws)brieven en andere relevante documenten wordt door deelnemers en mensen van buiten Eumedion zeer gewaardeerd. De website zal in 2019 worden gemoderniseerd.

---

²¹ <http://www.eumedion.nl/nl/kennisbank/nieuwsbrieven>.

5.10 Twitter

Eumedion is op Twitter te volgen via @Eumedion. Op deze manier blijven geïnteresseerden op de hoogte van het laatste Eumedion-nieuws.

6. DEELNEMERS VAN EUMEDION

6.1 Gewone deelnemers

Institutionele beleggers die het vermogen voor Nederlandse cliënten beheren en/of beleggen in Nederlandse beursvennootschappen, kunnen deelnemer van Eumedion worden. Gedurende 2018 meldden zich geen nieuwe deelnemers. In bijlage 5 is de gehele lijst van deelnemers opgenomen.

6.2 Geassocieerde deelnemers

Koepelorganisaties van institutionele beleggers kunnen geassocieerd deelnemer van Eumedion worden. Geassocieerde deelnemers hebben toegang tot de deelnemersvergaderingen (maar hebben geen stemrecht), kunnen evenementen van Eumedion bijwonen, kunnen zitting nemen in de commissies van Eumedion en ontvangen alle informatie van Eumedion. In 2018 continueerden de Pensioenfederatie en Netherlands Financial Investments (NLFi) hun status als geassocieerd deelnemer van Eumedion.

7. GOVERNANCE

Hoewel Eumedion een stichting is, heeft zij veel kenmerken van een vereniging. Het Algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het beleid en de strategie van de stichting, op voorstel van het Dagelijks bestuur. Alle operationele standpunten worden vastgesteld door het Dagelijks bestuur. Deze standpunten worden voorbereid door een aantal commissies en werkgroepen van Eumedion (zie paragrafen 7.3, 7.4 en 7.5). Deze commissies zijn toegankelijk voor alle deelnemers van Eumedion. De directeur en de voorzitter van Eumedion zijn spreekbuis voor Eumedion en zorgen voor de verspreiding van de standpunten onder de relevante autoriteiten en de media. Het Dagelijks bestuur legt over zijn werkzaamheden verantwoording af aan het Algemeen bestuur dat minimaal viermaal per jaar bijeenkomt. Het Dagelijks bestuur is samengesteld uit leden van het Algemeen bestuur. Het Algemeen bestuur legt voor zijn werkzaamheden verantwoording af aan de Vergadering van Deelnemers die minimaal tweemaal per jaar bijeenkomt. Aan de Vergadering van Deelnemers wordt de jaarrekening ter goedkeuring voorgelegd en de begroting en het beleidsplan ter vaststelling. Verder kan de Vergadering van Deelnemers het Algemeen bestuur decharge verlenen voor het gevoerde beleid. De Vergadering van Deelnemers kan bij ontoereikend functioneren van het Algemeen bestuur het gehele bestuur wegsturen. In de Vergadering van Deelnemers heeft elke deelnemer één stem. Nieuwe bestuurders worden benoemd door het Algemeen bestuur, waarbij elke deelnemer het recht heeft personen aan te bevelen. Het streven is om binnen het Algemeen bestuur een *fifty/fifty*-verhouding te hebben ten aanzien van het aantal vrouwen en mannen, doch ten minste een derde. Op 31 december 2018 was 33% van de bestuursleden vrouw. Verder zou ten minste één bestuurslid verbonden moeten zijn met een buitenlandse deelnemer. Op 31 december 2018 was dit ook het geval (Amra Balić van BlackRock).

Het Algemeen bestuur laat nieuwe deelnemers toe, nadat de bestaande deelnemers over de aanvraag voor het deelnemerschap zijn gehoord. Bestaande deelnemers hebben het recht van advies ten aanzien van potentiële deelnemers, maar hebben geen vetorecht.

De taken, rechten en plichten van het Algemeen bestuur, van het Dagelijks bestuur, van de directeur en van de commissies zijn vastgelegd in de op grond van de statuten opgestelde Reglementen 'Algemeen en Dagelijks bestuur', 'Directeur' en 'Commissies'. De rechten en plichten van de deelnemers zijn opgenomen in het Reglement Toetreding en Opzegging Gewone en Geassocieerde Deelnemers'. Deze reglementen zijn te raadplegen via de website van Eumedion.²²

---

²² <http://www.eumedion.nl/nl/kennisbank/statuten-en-reglementen>.

7.1 Bestuursvergaderingen

Het Algemeen bestuur van Eumedion vergaderde in 2018 viermaal en het Dagelijks bestuur (separaat) vijfmaal. Onderwerpen die aan de orde kwamen, waren onder andere: de vele commentaren en reacties op wetsvoorstellen en consultatiedocumenten, de maatschappelijke discussie over extra bescherming van Nederlandse beursvennootschappen, de ontwikkeling van de Nederlandse Stewardship Code, de voorbereiding op en de evaluatie van het jaarverslagen- en aandeelhoudersvergaderingenseizoen 2018, de speerpuntenbrief 2019, het symposium 2018, het jaarverslag en de jaarrekening 2017, het beleidsplan 2019, de samenstelling van het Algemeen en Dagelijks bestuur, de financiële situatie en meer algemene bureauzaken.

7.2 Toe- en uittredingen

In 2018 nam het Algemeen bestuur afscheid van Rogier Krens (werkzaam bij Achmea Investment Management) omdat zijn derde en laatste benoemingstermijn verstreek. Hij werd opgevolgd door Lars Dijkstra (werkzaam bij Kempen Capital Management). Het Algemeen bestuur nam tussentijds afscheid van Marcel Jeucken en Sylvia van de Kamp in verband met hun vertrek bij hun werkgever PGGM respectievelijk NN Investment Partners. Zij werden opgevolgd door Annette van der Krogt (werkzaam bij Achmea Investment Management) en Peter Ferket (werkzaam bij Robeco). Het Algemeen bestuur nam verder het besluit om het aantal bestuursleden per 20 juni 2018 uit te breiden naar het statutaire maximumaantal van negen. De redenen hiervoor zijn de relatief grote belangstelling van deelnemers om zitting te nemen in het bestuur van Eumedion en de wens om een betere mix van pensioenfondsbestuurders, beleggers en 'ESG-specialisten' in het bestuur te hebben. Hans Op 't Veld (werkzaam bij PGGM) werd op 20 juni 2018 als extra bestuurslid gekozen. In verband met het vertrek van Marcel Jeucken, die vicevoorzitter en lid van het Dagelijks bestuur was, viel er ook een plek vrij in het Dagelijks bestuur. Annette van der Krogt werd gekozen tot lid van het Dagelijks bestuur in de hoedanigheid van secretaris. Mariëtte Doornekamp (bestuurslid bij ABP) werd verkozen tot vicevoorzitter. Amra Balić (werkzaam bij BlackRock) werd op 3 oktober 2018 voor een tweede zittingstermijn van twee jaar herkozen als bestuurslid. Marcel Andringa (uitvoerend bestuurslid bij PME) werd op 12 december 2018 voor een laatste termijn van twee jaar herbenoemd als penningmeester van Eumedion.

Zoals uit het hieronder opgenomen overzicht blijkt, konden twee bestuursleden vanwege uiteenlopende omstandigheden in 2018 niet alle bestuursvergaderingen bijwonen. In dat geval gaven de desbetreffende bestuursleden voorafgaand aan de vergadering wel *input* aan de voorzitter of aan de directeur door.

Eumedion

Overzicht Algemeen bestuur (per 31 december 2018)

Naam en nationaliteit	Werkgever	Geboortejaar	% aanwezig bij vergaderingen in 2018	Eerste benoemingsdatum	Eerstvolgende herbenoemingsdatum
Marcel Andringa (NL)	PME	1970	100%	11 december 2014	Herbenoeming niet meer mogelijk
Amra Balić (VK)	BlackRock	1969	75%	6 oktober 2016	6 oktober 2020
Lars Dijkstra (NL)	Kempen CM	1965	67%	4 april 2018	4 april 2020
Mariëtte Doornekamp (NL)	ABP	1957	100%	15 juni 2017	15 juni 2019
Wouter van Eechoud (NL)	Pensioenfonds IBM Nederland	1966	100%	5 oktober 2017	5 oktober 2019
Peter Ferket (NL)	Robeco	1968	-	12 december 2018	12 december 2020
Annette van der Krogt (NL)	Achmea IM	1971	75%	20 juni 2018	20 juni 2020
Garnt Louw (NL)	Shell Pf.	1952	100%	12 december 2013	Herbenoeming niet meer mogelijk
Hans Op 't Veld (NL)	PGGM	1973	100%	20 juni 2018	20 juni 2020

7.3 Commissies²³

Vijf beleidscommissies binnen Eumedion (Juridische Commissie, Verslaggevings- en auditCommissie, Beleggingscommissie, Onderzoekscommissie en PR Commissie) bereiden de (bestuurs)standpunten van Eumedion voor en staan het bestuur en de directeur van Eumedion bij in het vormen en uitdragen van de standpunten. Naast de beleidscommissies kent Eumedion nog twee werkgroepen: de werkgroep bestuurdersbezoldiging en de werkgroep Eumedion Best Practices voor Betrokken Aandeelhouderschap.

7.3.1 Juridische Commissie

De Juridische Commissie behandelt onder andere onderwerpen op het terrein van aandeelhoudersrechten, fusies, overnames, beschermingsconstructies en financieel toezicht. De commissie kwam in 2018 vijfmaal bijeen om te vergaderen en hield één telefonische vergadering. Daarnaast werd diverse keren per e-mail een beleidsstandpunt voorbereid en afgestemd. Onderwerpen die in 2018 aan de orde kwamen, waren onder andere het wetsvoorstel ter implementatie van de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten, het voorstel voor een gedelegeerde Europese verordening inzake het proces van grensoverschrijdend stemmen, het Europese wetgevingspakket 'Sustainable Finance', de voorstellen tot aanscherping van de Wet beloningsbeleid

²³ De samenstelling van de commissies is opgenomen in appendix 4.

financiële ondernemingen en het conceptwetsvoorstel betreffende de invoering van een wettelijke bedenktijd voor het bestuur van Nederlandse beursvennootschappen. De commissie had ultimo 2018 negen leden. Marice Thewessen (NN Investment Partners) is voorzitter van de Juridische Commissie.

7.3.2 Verslaggevings- en auditcommissie

De Verslaggevings- en auditcommissie behandelt onderwerpen op het terrein van (niet-) financiële verslaggeving, risicobeheersing en –management, de rol en de verantwoordelijkheid van de auditcommissie van de RvC en de rol en onafhankelijkheid van de externe accountant. De Verslaggevings – en auditcommissie belegde in 2018 vier vergaderingen. Naast de vaste onderwerpen als de stand van zaken binnen de RJ, IIRC, IASB en EFRAG, besteedde de commissie in 2018 aandacht aan de consultatie van de IOSCO Monitoring Group over het proces van het vaststellen van internationale accountantscontrolestandaarden, het NBA Green Paper inzake structuurmodellen voor accountantskantoren, de consultatie van de Europese Commissie over de toekomst van de verslaggeving binnen de EU, het NBA Green Paper over continuïteit, de evaluatie van het AVA-seizoen 2018 en de (on)mogelijkheden om niet-financiële verslaggeving en financiële verslaggeving te integreren. De commissie nam op 15 november 2018 afscheid van Angeli van Buren (PGGM). Zij was sinds eind 2007 lid van de commissie, waarvan de laatste zeven jaar als voorzitter. Ultimo 2018 kende deze commissie vijf leden. Eumedion-directeur Rients Abma is voorzitter a.i.

7.3.3 Onderzoekscommissie

De Onderzoekscommissie vergaderde in 2018 viermaal. De Onderzoekscommissie was betrokken bij de voorbereiding van het Eumedion-symposium over de rol van de beursvennootschap en haar aandeelhouders in de samenleving. De commissie sprak verder een aantal malen met onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen om onderzoek te doen naar de effecten van beschermingsconstructies van de Nederlandse beursvennootschappen. Uiteindelijk werd aan de onderzoekers van deze universiteit eind 2018 de opdracht gegeven een vragenlijstonderzoek te doen naar de percepties van nationale en internationale institutionele beleggers betreffende de *Dutch Discount*⁹. De Onderzoekscommissie had ultimo 2018 vier leden. Rosl Veltmeijer (Triodos Investment Management) is voorzitter.

7.3.4 Beleggingscommissie

De Beleggingscommissie stelt het Dagelijks bestuur op de hoogte van de actuele en materiële corporate-governancezaken die bij individuele beursvennootschappen spelen en van flagrante

schendingen van geaccepteerde corporate-governancestandaarden door deze beursvennootschappen. De Beleggingscommissie vergaderde in 2018 viermaal. Naast de bespreking van de belangrijkste actualiteiten bij de individuele Nederlandse beursvennootschappen, kwamen in 2018 de volgende onderwerpen aan bod: de kwaliteit van de dialogen met de Nederlandse beursvennootschappen, het aantal vrouwelijke bestuurders en commissarissen bij Nederlandse beursvennootschappen, de voorbereiding op en de evaluatie van het AVA-seizoen 2018, de herziening van het Eumedion *position statement* inzake belastingbeleid en –transparantie, de mogelijkheden om het proces van ‘stemmen op afstand’ efficiënter te maken, de Speerpuntenbrief 2019, de brief aan de Nederlandse beursvennootschappen over het aantal vrouwelijke bestuurders en commissarissen, het wetsvoorstel ter implementatie van de herziene Europese richtlijn aandeelhoudersrechten en het voorontwerp van het wetsvoorstel tot invoering van een wettelijke bedenkijd voor bestuurders van beursvennootschappen in het geval van een vijandig bod of ongewenst aandeelhoudersactivisme. De Beleggingscommissie wordt voorgezeten door Carola van Lamoen (Robeco) en telde ultimo 2018 24 leden.

7.3.5 Public Relations Commissie

De PR Commissie heeft tot taak het adviseren van het bestuur en de directeur over de interne en externe communicatie van Eumedion. Deze commissie vergaderde in 2018 driemaal. Onderwerpen die in 2018 centraal stonden waren: de maandelijkse overzichten van media-aandacht voor Eumedion, de identificatie van onderwerpen die in de volgende maanden media-aandacht zouden kunnen genereren, de voorbereiding van het jaarlijks symposium, de becommentariëring van zowel conceptpersberichten als van officiële documenten zoals het jaarverslag en het Eumedion-beleidsplan. De PR Commissie wordt voorgezeten door Eumedion-directeur Rients Abma en had ultimo 2018 vijf leden.

7.4 Ad hoc werkgroep Werkgroep Bestuurdersbezoldiging

De ad hoc werkgroep Bestuurdersbezoldiging werd in 2006 ingesteld om de aanbevelingen bestuurdersbezoldiging, die in maart 2003 zijn opgesteld door de Eumedion-rechtsvoorganger SCGOP, te herijken en te actualiseren. De geactualiseerde aanbevelingen werden in oktober 2006 vastgesteld. De werkgroep kreeg daarna de opdracht mee om de naleving van de aanbevelingen door de beursvennootschappen te monitoren en, indien nodig, voorstellen te doen voor aanpassing van de aanbevelingen. De werkgroep kwam in 2018 tweemaal bijeen. Tijdens de vergaderingen werden eerst de ervaringen rond de bezoldigingsvoorstellen in het AVA-seizoen 2018 besproken, de ontwikkelingen rond de interne *pay ratio*'s en de op handen zijnde wetgeving rond bestuurdersbezoldiging, zoals het wetsvoorstel ter implementatie van de herziene richtlijn

aandeelhoudersrechten en de voorgenomen aanscherping van de Wet beloningsbeleid financiële ondernemingen. Daarnaast gaven prof. Xavier Baeten (Vlerick Business School) en mr. dr. Manuel Lokin (Stibbe) presentaties over de huidige en de te verwachten bezoldigingsontwikkelingen in Nederland. Naar aanleiding van de ontwikkelingen in het AVA-seizoen 2018 en de presentaties van de heren Baeten en Lokin besloot de werkgroep om een aantal voorstellen tot aanpassing van de Eumedion-aanbevelingen door te voeren om het bezoldigingsbeleid van de Nederlandse beursvennootschappen meer *stakeholder* georiënteerd te maken en om de reikwijdte van de *claw back*-regeling uit te breiden. De herziene aanbevelingen werden in februari 2019 door het Eumedion-bestuur vastgesteld. De Eumedion-werkgroep Bestuurdersbezoldiging wordt voorgezeten door Eumedion-directeur Riens Abma en telde ultimo 2018 acht leden.

7.5 Ad hoc werkgroep Eumedion Best Practices voor Betrokken Aandeelhouderschap

Het Algemeen bestuur stelde in april 2017 een ad hoc werkgroep in die als taak kreeg de in 2011 opgestelde Eumedion Best Practices voor Betrokken Aandeelhouderschap te evalueren en eventueel te herzien. Doelstelling van de evaluatie was om te bekijken of i) de *best practices* nog steeds *state of the art* waren en ii) nog steeds in lijn zijn met buitenlandse ontwikkelingen, in het bijzonder met de tekst van de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten, de herziene Nederlandse corporate governance code en de opkomst van *stewardship codes* in veel landen (zoals in Japan) en de ICGN Stewardship Principles. Tijdens zijn eerste vergadering in april 2017 concludeerde de werkgroep dat de herziene richtlijn aandeelhoudersrechten en andere buitenlandse ontwikkelingen noopten tot een herziening van de Eumedion Best Practices. De werkgroep stelde zich daarbij de ambitie om deze Best Practices te transformeren tot een 'Nederlandse Stewardship Code' om het belang van transparantie over de *engagement*activiteiten van alle institutionele beleggers bij Nederlandse beursvennootschappen te ondersteunen en om aan Nederlandse beursvennootschappen beter zichtbaar te maken welke beleggers zich als "betrokken en verantwoord aandeelhouder" opstellen. De uiteindelijke versie kon na drie werkgroepvergaderingen in juni 2018 aan het Algemeen bestuur worden gepresenteerd. Deze keurde de definitieve versie van de Nederlandse Stewardship Code in zijn vergadering van 20 juni 2018 goed. Nadat de Stewardship Code was gepubliceerd, namen de secretaris (Daan Spaargaren) en een lid (Frank Huitema; Telegraaf Pensioenfonds) van de ad hoc werkgroep deel aan een gezamenlijke werkgroep van Eumedion en de Pensioenfederatie om een zogenoemd servicedocument op te stellen. De uiteindelijke versie van het servicedocument 'verantwoord en betrokken aandeelhouderschap'²⁴ werd tijdens de vergadering van 12 december 2018 door het Algemeen bestuur goedgekeurd en vervolgens vastgesteld door de Vergadering van Deelnemers. Het servicedocument biedt met name kleinere institutionele beleggers nadere *guidance*

---

²⁴ <http://bit.ly/2EtaBiH>.

bij de implementatie van de Nederlandse Stewardship Code. De Stewardship Code bevat verschillende bepalingen voor institutionele beleggers rond onder andere het voeren van dialogen met beursvennootschappen en de uitoefening van het stemrecht op AVA's. Het servicedocument helpt institutionele beleggers om hier zo effectief mogelijk invulling en uitvoering aan te geven. Zo worden praktische voorbeelden gegeven en gaat de handreiking in op afwegingen die iedere institutionele belegger voor zichzelf moet maken. Daarnaast biedt het servicedocument een overzicht van bestaande en komende wet- en regelgeving op het terrein van verantwoord en betrokken aandeelhouderschap.

7.6 Vergadering van Deelnemers

Zoals statutair voorgeschreven, werden in 2018 twee Vergaderingen van Deelnemers gehouden. De eerste deelnemersvergadering vond plaats op 20 juni 2018. Tijdens deze vergadering werd het jaarverslag 2017 van Eumedion besproken en werd de jaarrekening 2017 – in aanwezigheid van de externe accountant – goedgekeurd. Daarnaast werd aan de leden van het Algemeen bestuur decharge verleend voor hun taakuitoefening in 2017. Tevens werd de definitieve versie van de Nederlandse Stewardship Code gepresenteerd en na de nodige discussie door de Deelnemersvergadering vastgesteld. Tot slot werden de deelnemers bijgepraat over de bevindingen en conclusies van het AVA-seizoen 2018.

Tijdens de vergadering van 12 december 2018 werden het beleidsplan en de begroting 2019 vastgesteld. Tevens werd de Eumedion strategie-update 2018-2022 gepresenteerd en besproken met de deelnemers. Vervolgens werd het samen met de Pensioenfederatie opgestelde 'Servicedocument verantwoord en betrokken aandeelhouderschap' gepresenteerd en door de Deelnemersvergadering vastgesteld.

7.7 Secretariaat van de stichting

In 2018 vonden er geen wisselingen plaats in de samenstelling van het secretariaat. Ultimo 2018 bestond het bureau uit vijf medewerkers:

Rients Abma, Directeur

Martijn Bos, Beleidsmedewerker Verslaggeving en Audit

Diana van Kleef, Legal Counsel en Beleidsmedewerker Corporate Governance

Toi van Rijn, Office Manager

Daan Spaargaren, Beleidsmedewerker Duurzaamheid²⁵

---

²⁵ Daan Spaargaren heeft Eumedion op 13 mei 2019 verlaten; hij is nu werkzaam bij Eumedion-deelnemer PME.

7.8 Administratieve organisatie, interne controle en risico's

Het document 'Beschrijving van de administratieve organisatie en de interne controle' bevat een beschrijving van de activiteiten en organisatiestructuur van Eumedion, een beschrijving van de administratieve organisatie, een beschrijving van de procedure voor de inkomsten en uitgaven en een beschrijving van de risico's en het risicomanagement. Het document noemt de volgende vier risico's 'als belangrijkste risico's voor Eumedion: i) het opzeggen door deelnemers, ii) de afhankelijkheid van een beperkt aantal bevlogen medewerkers (*'key person risks'*), iii) ontevredenheid over kwaliteit van dienstverlening en iv) aantasting van de reputatie. Het bestuur probeert deze risico's vooral te mitigeren door waarborgen te creëren voor een hoogwaardige en professionele organisatie, goede ondersteuning van de diverse commissies waarin afgevaardigden van deelnemers zitting hebben en door Eumedion-medewerkers afwisselende en uitdagende werkzaamheden te bieden op een veilige en gezonde werkplek. Ook is er een budget voor Eumedion-medewerkers om cursussen en opleidingen te volgen. Het document over de administratieve organisatie en interne controle wordt niet alleen voor interne doeleinden gebruikt, maar wordt ook door de externe accountant gehanteerd bij zijn controlewerkzaamheden.

Voor de medewerkers van Eumedion geldt tevens de 'Gedragscode Medewerkers Eumedion' die alle werknemers bij indiensttreding hebben ondertekend. Op grond van deze code moeten door de medewerkers van Eumedion bepaalde meldingen worden gedaan aan de *compliance officer*. De secretaris van het Algemeen bestuur (Annette van der Krogt) fungeert als *compliance officer*. In 2018 is tevens een gedragscode voor de leden van het Algemeen bestuur van Eumedion opgesteld.²⁶ Deze is geïnspireerd op de gedragscode voor de medewerkers van Eumedion. Verder is er een inventarisatie gemaakt van aan de Eumedion-bestuurders verbonden partijen. Daarvoor is eerst geïnventariseerd met welke partijen Eumedion momenteel een overeenkomst heeft: Spaces (verhuurder van kantoorruimte aan Eumedion), TinkConnect (IT-partner), Scope Advies (financiële administratie), Jaarbeurs (locatie van jaarlijks Eumedion-symposium) en de Rijksuniversiteit Groningen (diverse onderzoeken voor Eumedion in de afgelopen jaren). Vervolgens is nagegaan of bestuursleden of hun naaste familieleden aan deze contractpartijen zijn verbonden. Uit de begin 2019 verrichte analyse is gebleken dat dit niet het geval is.

In het afgelopen jaar heeft het bestuur veel aandacht geschonken aan de implicaties van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) voor Eumedion. Deze verordening is vanaf 25 mei 2018 van toepassing op alle organisaties die persoonsgegevens van natuurlijke personen

---

²⁶ <https://www.eumedion.nl/nl/public/kennisbank/statuten-en-reglementen/gedragscode-algemeen-bestuur.pdf>.

Eumedion

---

verwerken en geldt dus ook voor Eumedion. De verordening voorziet onder meer in een versterking van de rechten van betrokkenen waarvan persoonsgegevens worden verwerkt en in strengere verplichtingen voor organisaties die persoonsgegevens verwerken. Het Eumedion-secretariaat heeft in kaart gebracht welke persoonsgegevens Eumedion verwerkt en welke acties nodig zijn om te voldoen aan de verordening. Dit betreft vooral de opslag van gegevens van afgevaardigden van deelnemers van Eumedion, van (oud)medewerkers van Eumedion, van (oud)bestuurders van Eumedion, van de geabonneerden op de nieuwsbrief van Eumedion, van bezoekers van het jaarlijkse symposium van Eumedion en van bezoekers van andere door haar georganiseerde bijeenkomsten, van de contactpersonen werkzaam bij Nederlandse beursvennootschappen waarvan Eumedion dialogen faciliteert en van personen met wie de medewerkers van Eumedion uit hoofde van hun functie contact hebben. Naar aanleiding van deze inventarisatie heeft Eumedion onder meer een privacyreglement, een privacyverklaring en een Eumedion-register van verwerkingsactiviteiten opgesteld. Daarnaast zijn de contracten met de belangrijkste dienstverleners van Eumedion – Scope Advies, TinkConnect en MailChimp – aangepast, zodat deze in lijn zijn met de verplichtingen uit de AVG. De naleving van de AVG blijft een regulier terugkerend agendapunt tijdens de vergaderingen van het Dagelijks bestuur.

Het bestuur heeft ook continue aandacht voor de *cyber*beveiliging. Eumedion draait haar eigen netwerk via TinkConnect. Documenten zijn opgeslagen in een *cloud* die wordt beheerd door TinkConnect. Het emailprogramma wordt ook door TinkConnect verzorgd. TinkConnect is één van de weinige Nederlandse IT-bedrijven met een zogenoemd ISO 27001:2013 certificaat.²⁷ EY verzorgt jaarlijkse de audit van de betrouwbaarheid van de systemen. Ook de *hosting- en datacenter*partners van TinkConnect in Amsterdam zijn ISO 27001 gecertificeerd. Data en bedrijfsgegevens van de klanten van TinkConnect, waaronder dus Eumedion, zijn vertrouwelijk en mogen voor niemand anders toegankelijk zijn. Zelfs in het geval van een calamiteit zijn de data, volgens TinkConnect, veilig. Deze standaard hanteert TinkConnect voor al haar klanten. Wij achten het risico op verstoringen in de betrouwbaarheid en in de continuïteit van de informatiebeveiliging derhalve beperkt.

Het bestuur heeft in maart 2019 bericht ontvangen van Deutsche Bank dat de bank in het licht van nieuwe regelgeving en compliance-eisen niet meer de juiste aanbieder van bancaire diensten voor Eumedion is. Deutsche Bank zegt daarom de bankrelatie met Eumedion op met ingang van 1 oktober 2019. Het Dagelijks bestuur is inmiddels het proces gestart om nieuwe rekeningen bij een andere bank te openen.

---

²⁷ Zie <http://www.ey.com/gl/en/services/specialty-services/certifypoint/certifypoint---certificate-register>.

8. FINANCIËLE SITUATIE

Eumedion sloot boekjaar 2018 af met een positief saldo van € 96.532, terwijl de begroting 2018 een tekort voorzag van € 22.500. Het positieve saldo was het resultaat van hoger dan begrote contributie-inkomsten en lager dan begrote bedrijfslasten.

De hogere contributie-inkomsten waren vooral het gevolg van een stijging van het totaal beheerd vermogen bij veel deelnemers, waardoor een aantal van hen in een hogere contributieklassse kwam. Ondanks de lager dan begrote rentebaten, kwam de post 'overige baten' hoger uit dan begroot. Dit kwam onder meer door het lidmaatschap van de Eumedion-directeur aan de AFM-Commissie Financiële Verslaggeving en Accountancy en vervolgens van de Commissie Kapitaalmarkt (zie paragraaf 4.4). Hierdoor viel het aantal door de Eumedion-directeur bijgewoonde vergaderingen hoger uit dan het begrote aantal. Er geldt een vaste vergoeding voor de voorbereiding en het bijwonen van deze vergaderingen.

De uitgaven waren over het algemeen in lijn met de begroting. De huisvestingskosten vielen echter veel lager uit dan begroot, mede door het lagere aantal commissie- en ad hoc-vergaderingen. Daarnaast waren de onderzoekskosten beperkt, omdat in 2018 slechts een onderzoek is toegewezen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Dit onderzoek – de perceptie van institutionele beleggers over de aanwezigheid van een *Dutch discount* op de Nederlandse aandelenmarkt – zal pas in 2019 worden afgerond. De kosten slaan dan neer in de jaarrekening over boekjaar 2019. De kosten van de evenementen vielen ook lager uit, omdat er maar één evenement werd georganiseerd: het jaarlijkse symposium. In de afgelopen jaren werden er in de regel twee evenementen georganiseerd.

Door het overschot over 2018 voldoet Eumedion ruimschoots aan de haar in december 2015 nog eens door de Deelnemersvergadering bekrachtigde eigen reservenorm van één maal de operationele kosten (personeelskosten + huisvestingskosten). Eumedion's eigen vermogen bedraagt ultimo 2018 ruim € 1 miljoen, terwijl de eigen gestelde reservenorm circa € 655.000 bedraagt.

Mede door de voortschrijdende consolidatie onder vermogensbeheerders en pensioenfondsen wordt voor 2019 een stabilisatie van de contributiegelden van deelnemers verwacht. De vermindering van het aantal deelnemers wordt naar verwachting gecompenseerd door de verschuiving van een aantal deelnemers naar een hogere contributieklassse. Het bestuur en de directie zullen proberen om een aantal extra deelnemers te werven. De onderzoekskosten zullen in 2019 hoger uitvallen dan in 2018 door de oplevering van het hiervoor aangehaalde onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast zal de website van Eumedion in 2019 grondig worden gemoderniseerd. Hiervoor heeft het

Eumedion

---

bestuur, in samenspraak met de Deelnemersvergadering, € 20.000 gereserveerd. Dit bedrag zou wel eens hoger kunnen uitvallen door extra wensen van deelnemers om een speciaal register te creëren waarop in één oogopslag de meest controversiële AVA-voorstellen van het afgelopen jaar te vinden zijn en om een plek te creëren waar de verslagen van de door Eumedion-deelnemers bezochte AVA's te vinden zijn. Het bestuur gaat vooralsnog uit van een klein tekort van € 24.000 voor geheel 2019. Ondanks dit begrote tekort, blijft het eigen vermogen van Eumedion ook in 2019 naar verwachting ruim boven de reservenorm van eenmaal de vaste jaarlijkse lasten. Het bestuur heeft verder met de medewerkers van Eumedion afgesproken om de eventuele nog niet opgenomen vakantiedagen in 2019 af te bouwen.

II. EUMEDION JAARREKENING 2018

Eumedion

1. Balans vóór resultaatbestemming per 31 december 2018

	<u>31 december 2018</u>		<u>31 december 2017</u>	
	€	€	€	€
ACTIVA				
VASTE ACTIVA				
Materiële vaste activa (1)				
Inventarissen		45		884
VLOTTENDE ACTIVA				
Vorderingen				
Belastingen en premies sociale verzekeringen (2)		2.097		3.008
Overige vorderingen en overlopende activa (3)		<u>22.547</u>		<u>20.282</u>
		24.644		23.290
Liquide middelen (4)		1.191.227		1.093.810
		<u>1.215.916</u>		<u>1.117.984</u>
PASSIVA				
STICHTINGSVERMOGEN				
Stichtingskapitaal (5)		1.067.419		970.887
KORTLOPENDE SCHULDEN				
Schulden aan leveranciers en (6) handelskredieten		9.299		8.663
Belastingen en premies sociale (7) verzekeringen		26.031		24.433
Overige schulden en overlopende (8) passiva		<u>113.167</u>		<u>114.001</u>
		148.497		147.097
		<u>1.215.916</u>		<u>1.117.984</u>

Eumedion

---

2. Staat van baten en lasten over 2018

	2018		2017	
	€	€	€	€
Baten	(9)	838.358		727.529
Lasten				
Personeelskosten	(10)	593.006		584.067
Afschrijvingen op materiële vaste activa	(11)	839		2.375
Huisvestingskosten	(12)	44.041		46.096
Externe contacten en evenementen	(13)	15.436		20.874
Commissies	(14)	33.989		33.047
Corporate Governance Research	(15)	3.192		33.501
Kantoorkosten	(16)	8.420		7.792
Algemene kosten	(17)	<u>42.867</u>		<u>47.662</u>
Som der bedrijfslasten		<u>741.790</u>		<u>775.414</u>
Bedrijfsresultaat		96.568		-47.885
Rentelasten en soortgelijke kosten	(18)	-36		-
Netto resultaat		<u>96.532</u>		<u>-47.885</u>

3. Toelichting op de jaarrekening

Algemene grondslagen voor verslaggeving

Verslaggevende entiteit

Stichting Eumedion, statutair gevestigd te Amsterdam, is ingeschreven in het handelsregister onder nummer 27170718.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2018, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2018.

De standaarden op basis waarvan de jaarrekening is opgesteld

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de bepalingen van RJ-Richtlijn 640 Organisaties-zonder-winststreven. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden activa en passiva bij eerste verwerking tegen de reële waarde gewaardeerd en vervolgens tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Baten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming. Op terreinen wordt niet afgeschreven.

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde onder aftrek van voorzieningen wegens oninbaarheid.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde tenzij anders bepaald.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen opbrengstwaarde van de geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het jaar. De opbrengsten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd.

4. Toelichting op de balans per 31 december 2018

ACTIVA

VASTE ACTIVA

1. Materiële vaste activa

	<u>Inventarissen</u> €
<i>Stand per 1 januari 2018</i>	
Aanschaffingswaarde	11.875
Cumulatieve afschrijvingen	<u>-10.991</u>
Boekwaarde per 1 januari 2018	<u>884</u>
<i>Mutaties</i>	
Afschrijvingen	<u>-839</u>
Saldo mutaties	<u>-839</u>
<i>Stand per 31 december 2018</i>	
Aanschaffingswaarde	11.875
Cumulatieve afschrijvingen	<u>-11.830</u>
Boekwaarde per 31 december 2018	<u>45</u>
Afschrijvingspercentages	<u>20 %</u>

Eumedion

VLOTTENDE ACTIVA

Vorderingen

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
	€	€
2. Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Omzetbelasting	2.097	<u>3.008</u>
3. Overige vorderingen en overlopende activa		
Waarborgsom	9.357	9.357
Overige vorderingen	9.607	8.119
Vooruitbetaalde kosten	<u>3.583</u>	<u>2.806</u>
	<u>22.547</u>	<u>20.282</u>

De vorderingen hebben een looptijd tot één jaar.

4. Liquide middelen

Deutsche Bank, Zakenrekening	28.175	25.804
Deutsche Bank, Ondernemersdeposito	<u>1.163.052</u>	<u>1.068.006</u>
	<u>1.191.227</u>	<u>1.093.810</u>

De liquide middelen staan ter vrije beschikking.

PASSIVA

5. Stichtingskapitaal

Stand per 1 januari	970.887	1.018.772
Saldo baten en lasten boekjaar	<u>96.532</u>	<u>-47.885</u>
Stand per 31 december	<u>1.067.419</u>	<u>970.887</u>

Het stichtingsvermogen bestaat sinds de oprichting van de stichting uit een algemene reserve. De algemene reserve kan vrij worden aangewend ten behoeve van de doelstelling van de stichting. De mutatie in het stichtingsvermogen betreft de verwerking van het batig saldo van baten en lasten over het boekjaar.

Eumedion

KORTLOPENDE SCHULDEN

6. Schulden aan leveranciers en handelskredieten

Crediteuren	<u>9.299</u>	<u>8.663</u>
-------------	--------------	--------------

7. Belastingen en premies sociale verzekeringen

Loonheffing	<u>26.031</u>	<u>24.433</u>
-------------	---------------	---------------

8. Overige schulden en overlopende passiva

Niet opgenomen vakantiedagen	51.340	43.005
Reservering vakantiegeld	15.725	14.845
Nog te betalen accountantskosten	6.000	10.000
Overige schulden	40.102	41.221
Vooruitontvangen bedragen	<u>-</u>	<u>4.930</u>
	<u>113.167</u>	<u>114.001</u>

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN VERPLICHTINGEN

Huurverplichtingen

Dit betreft de huurkosten via Spaces Rode Olifant B.V. voor kantoorruimte te Zuid-Hollandlaan 7 in Den Haag. Deze huurverplichting is aangegaan per 1 mei 2013 voor een periode van 3 jaar. Vanaf 2016 is het huurcontract telkens met 1 jaar verlengd.

De verplichting over de resterende looptijd van het huurcontract kan als volgt worden gespecificeerd:

	EUR
0 – 1 jaar	25.500
1 – 5 jaar	8.500

5. Toelichting op de staat van baten en lasten 2018

	2018	2017
	€	€
9. Baten		
Contributies	819.900	712.184
Overige baten	18.458	15.345
Bankrente	-	-
	838.358	727.529

10. Personeelskosten

Salariskosten directie en medewerkers	460.441	455.485
Sociale lasten en pensioenlasten	104.885	95.906
Reis- en verblijfkosten	27.680	32.676
	593.006	584.067

Personeelsleden

Gedurende 2018 waren bij de stichting gemiddeld 5 medewerkers werkzaam (3,8 fte; 2017: 3,8 fte).

11. Afschrijvingen op materiële vaste activa

Afschrijvingen materiële vaste activa	839	2.375
---------------------------------------	-----	-------

12. Huisvestingskosten

Huurkosten	35.715	34.118
Gas, water en elektra	1.909	5.561
Overige huisvestings- en kantoorkosten	6.417	6.417
	44.041	46.096

13. Externe contacten en evenementen

Kosten symposium	15.436	20.874
------------------	--------	--------

Eumedion

	€	2018	€	2017
14. Commissies				
Audit Commissie (aandeel exploitatiekosten RJ)		29.989		29.167
Overige commissies		<u>4.000</u>		<u>3.880</u>
		<u><u>33.989</u></u>		<u><u>33.047</u></u>
15. Corporate Governance Research				
Global Proxy Watch – Davis Global Advisors		3.192		2.721
Onderzoekskosten		<u>-</u>		<u>30.780</u>
		<u><u>3.192</u></u>		<u><u>33.501</u></u>
16. Kantoorkosten				
Website onderhoud		1.620		1.586
Telefoonkosten		<u>6.800</u>		<u>6.206</u>
		<u><u>8.420</u></u>		<u><u>7.792</u></u>
17. Algemene kosten				
Abonnementen en contributies		7.190		6.787
Accountants- en administratiekosten		18.001		20.283
Overige algemene kosten		16.300		19.770
Vertaalkosten		930		1.119
Bankkosten		<u>446</u>		<u>-297</u>
		<u><u>42.867</u></u>		<u><u>47.662</u></u>
18. Rentelasten en soortgelijke kosten				
Rente belastingen		<u><u>36</u></u>		<u><u>-</u></u>

Bezoldiging bestuurders

Aan bezoldigingen met inbegrip van pensioenlasten als bedoeld in artikel 2:383 lid 1 BW, is in het boekjaar ten laste van de stichting gekomen voor bestuurders en voormalige bestuurders een bedrag van EUR 0 (2017: EUR 0).

6. Begroting 2018 versus werkelijke cijfers 2018

	Werkelijkheid	2018	Begroting	2018
	€	€	€	€
Contributies	819.900		800.000	
Overige baten	18.458		7.000	
Totale baten		838.358		807.000
Personeelskosten (incl. sociale lasten)	565.326		590.000	
Huisvestingskosten	44.041		55.000	
Reizen en conferenties	27.680		25.000	
Diners, recepties, e.d.	-		2.000	
Externe contacten en evenementen	15.436		17.500	
Commissies	33.989		37.500	
Corporate governance research	3.192		40.000	
Websiteonderhoud	1.620		5.000	
Overige kosten	49.667		55.000	
Afschrijvingen	839		2.500	
Rente belastingen	36		0	
Totale uitgaven		741.826		829.500
Netto resultaat		96.532		-22.500

Voor een analyse van de werkelijke cijfers ten opzichte van de begroting 2018, wordt verwezen naar hoofdstuk 8 van het Verslag van het Bestuur.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er is geen sprake van gebeurtenissen na balansdatum die toelichting vereisen.

III. OVERIGE GEGEVENS

Vaststelling jaarrekening

Het bestuur heeft in de vergadering van 18 juni 2019 de jaarrekening 2018 vastgesteld.

Het bestuur stelt voor het resultaat 2018 ad € 96.532 toe te voegen aan het stichtingsvermogen.

Den Haag, 18 juni 2019

Algemeen bestuur

Marcel Andringa

Amra Balić

Lars Dijkstra

Mariëtte Doornekamp

Wouter van Eechoud

Peter Ferket

Annette van der Krogt

Garnt Louw (voorzitter)

Hans Op 't Veld

1. CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het algemeen bestuur en de vergadering van deelnemers van Stichting Eumedion

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Eumedion per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Richtlijn 640 'Organisaties zonder winststreven' van de Nederlandse Raad voor de Jaarverslaggeving.

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Eumedion (de Stichting) te Amsterdam gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2018;
- 2 de staat van baten en lasten over 2018; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Eumedion zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 10.000
- Circa 1,3% van totale lasten 2018

Kernpunt

- Verantwoording van contributiebatens

Oordeel

Goedkeurend oordeel

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 10.000 (2017: EUR 10.000). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van totale lasten (circa 1,3%). Wij beschouwen de totale lasten als de meest geschikte benchmark, omdat deze het beste het activiteitsniveau van de Stichting reflecteert. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 500 rapporteren aan hen alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Het kernpunt van onze controle

In het kernpunt van onze controle beschrijven wij wat naar ons professionele oordeel het belangrijkste was tijdens onze controle van de jaarrekening. Het kernpunt van onze controle hebben wij met het Algemeen Bestuur gecommuniceerd, maar vormt geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot dit kernpunt bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van het kernpunt moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijk oordeel over het kernpunt.

Algemene observatie

In het kader van het bepalen van de controleaanpak hebben wij de aard en omvang van de activiteiten van de Stichting gewogen. Om de controle zo efficiënt mogelijk in te richten hebben wij voor een volledig gegevensgerichte controleaanpak gekozen. Om deze reden steunen wij niet op de door de Stichting geïmplementeerde interne beheersingsmaatregelen.

Verantwoording van contributiebaten

Omschrijving

De totale baten van de Stichting bestaan vrijwel geheel uit contributiebaten.

Dientengevolge hebben wij de volledige verantwoording van contributiebaten aangemerkt als een kernpunt in de controle.

Onze aanpak

Wij hebben de verantwoorde contributiebaten gecontroleerd door het toetsen van de betrouwbaarheid van de intern opgemaakte lijst van contributiebaten. Dit hebben wij gedaan door middel van het analyseren van deelnemersmutaties in het te controleren boekjaar. Daarnaast hebben wij een deelwaarneming van de verantwoorde baten uit hoofde van contributies met de deelnemersadministratie, deelnemersformulieren en openbare informatie over het belegde vermogen van deelnemers getest. Tevens hebben wij op basis van mutaties in de verantwoorde baten in het nieuwe boekjaar vastgesteld dat er geen baten, verantwoord in het te controleren boekjaar, gecrediteerd zijn in het nieuwe boekjaar.

Onze observatie

Wij hebben geen afwijkingen in de verantwoorde contributies 2018 geconstateerd.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het Bestuursverslag;
- de Overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het Bestuursverslag en de Overige gegevens.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Bestuur en het Algemeen Bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Richtlijn 640 'Organisaties zonder winststreven' van de Nederlandse Raad voor de Jaarverslaggeving. In dit kader is het Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van Stichting Eumedion.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Eumedion

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een verdere beschrijving van onze verantwoordelijkheden ten aanzien van de controle van de jaarrekening is opgenomen op pagina 6. Deze beschrijving vormt onderdeel van onze controleverklaring.

Benoeming

Wij zijn door het Algemeen Bestuur op 12 december 2013 benoemd als accountant van Stichting Eumedion voor de controle van boekjaar 2013 en zijn sindsdien de externe accountant.

Utrecht, 18 juni 2019

KPMG Accountants N.V.

S. van Oostenbrugge RA

Bijlage:

Beschrijving van onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Bijlage

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Besturen de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het Algemeen Bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het Algemeen Bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

2. SAMENSTELLING BESTUUR

Per 31 december 2018 fungeerden de volgende personen als bestuurder van Eumedion:

Garmt Louw (1952, m), Voorzitter

Hoofdfunctie: Zelfstandig adviseur.

Relevante nevenfuncties: Bestuursvoorzitter Stichting Shell Pensioenfonds, bestuursvoorzitter Shell Nederland Pensioenfonds Stichting en lid van de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Achmea.

Mariëtte Doornekamp, (1957, v), Vicevoorzitter

Hoofdfunctie: Bestuurslid ABP.

Relevante nevenfuncties: directeur BMB BV, bestuurder (penningmeester) van de Stichting Aandelen Remeha (aandeelhouder BDR Thermea) in Apeldoorn, bestuurder van de Stichting HaskoningDHV, voorzitter Raad van Toezicht en lid van de remuneratiecommissie Stichting CARE Nederland, lid van de CARE International Council, bestuurder (penningmeester) van Amsterdam Sinfonietta, bestuurder stichting Geldersch Landschap & Kasteelen en commissaris Holmatro BV²⁸.

Annette van der Krogt (1971, v), Secretaris

Hoofdfunctie: Manager Verantwoord Beleggen Achmea Investment Management.

Relevante nevenfuncties: algemeen bestuurslid van Stichting Beheer Oikocredit Nederland Fonds²⁹ en vicevoorzitter van de Vereniging Fietzersbond.

Marcel Andringa (1970, m), Penningmeester

Hoofdfunctie: Uitvoerend bestuurslid balans- en vermogensbeheer Pensioenfonds Metalektro (PME).

Relevante nevenfuncties: Lid Investment Advisory Committee van de Stichting Algemeen Pensioenfonds Unilever Nederland³⁰ en lid AEX Indices Steering Committee.

Amra Balić (1969, v)

Hoofdfunctie: Hoofd corporate governance en maatschappelijk verantwoordelijk beleggen voor de regio Europa, Midden-Oosten en Afrika (EMEA) bij BlackRock.

Relevante nevenfuncties: lid Europese Expert group on technical aspects of corporate governance processes, lid Corporate Governance and Engagement Committee van de Britse Investment

---

²⁸ Per 28 maart 2019.

²⁹ Per 1 april 2019.

³⁰ Tot 1 januari 2019.

Association en lid Stewardship Advisory Group van de Britse Pensions and Lifetime Savings Association.

Lars Dijkstra (1965, m)

Hoofdfunctie: Chief Investment Officer Kempen Capital Management

Relevante nevenfuncties: lid van 'The 300 Club' (een internationale groep van CIO's), lid van de editorial board van www.shiftto.org en extern adviseur van verschillende beleggingscommissies van pensioenfondsen en family offices, inclusief de Beleggingscommissie van De Nederlandsche Bank.

Wouter van Eechoud (1966, m)

Hoofdfunctie: directeur en uitvoerend bestuurder Stichting Pensioenfonds IBM Nederland.

Relevante nevenfuncties: -

Peter Ferket (1968, m)

Hoofdfunctie: Chief Investment Officer Robeco Institutional Asset Management BV.

Relevante nevenfuncties: lid van het Supervisory Committee van Robeco France S.A.S.

Hans Op 't Veld (1973, m)

Hoofdfunctie: Hoofd Verantwoord Beleggen PGGM.

Relevante nevenfuncties: Research Fellow Amsterdam School of Real Estate, lid van de Selectie- en Benoemingscommissie Castellum AB (Zweden), bestuurslid European Public Real Estate Association (EPRA), lid van de EPRA Sustainability, Reporting en Accounting Committee & Research Committees.

Plaatsvervangende bestuursleden

Per 31 december 2018 fungeerden de volgende personen als plaatsvervangende bestuurder:

1. Barbara Bleijenbergh (PME)

3. SAMENSTELLING SECRETARIAAT EUMEDION

De huidige samenstelling van het Eumedion-secretariaat is:

Rients Abma (1971, m), Directeur

Relevante nevenfuncties: lid Europese Expert group on technical aspects of corporate governance processes, lid van het bestuur van de Stichting voor de Jaarverslaggeving en van zijn benoemingscommissie, lid van de Commissie Kapitaalmarkt van de AFM, lid van het Adviserend Panel van vertegenwoordigende organisaties van de AFM, lid van de Commissie Governance, Risk en Compliance van de NBA, lid van het 2019 BPP Stakeholder Advisory Panel, lid van de Raad van Advies van het Instituut van Internal Auditors Nederland, lid van het Curatorium van het Onderzoekscentrum Onderneming & Recht van de Radboud Universiteit Nijmegen, medewerker Kluwer Groene Serie Toezicht Financiële Markten, lid van de editorial board van www.shiftto.org, lid van de ICGN Shareholder Rights Committee, lid van het Global Network of Investor Associations en lid van het Global Stewardship Codes Network.

e-mail: rients.abma@eumedion.nl

tel. +31 (0)70-2040 303

Martijn Bos (1971, m), Beleidsmedewerker Verslaggeving en Audit

Relevante nevenfuncties: lid van de Raad voor de Jaarverslaggeving, lid van het ESMA Corporate Reporting Standing Committee Consultative Working Group, lid van het EFRAG User Panel en lid van de Beleggingsadviescommissie van het bestuur van Vogelbescherming Nederland.

e-mail: martijn.bos@eumedion.nl

tel. +31 (0)70-2040 304

Diana van Kleef (1983, v), Legal Counsel en beleidsmedewerker corporate governance

Relevante nevenfuncties: -

e-mail: diana.vankleef@eumedion.nl

tel. +31 (0)70-2040 302

Toi van Rijn (1973, v), Office Manager

Relevante nevenfuncties: -

e-mail: toi.vanrijn@eumedion.nl

tel. +31 (0)70-2040 301

4. SAMENSTELLING COMMISSIES EN WERKGROEPEN

Uitimo 2018 kenden de commissies en de werkgroepen van Eumedion de volgende leden:

Beleggingscommissie

1. *Carola van Lamoen (Robeco), voorzitter*
2. Rob Beale (Capital Group International)
3. Roland Bosch (Hermes Investment Management)
4. Mirte Bronsdijk (APG Asset Management)
5. Jocely Brown (RPMI)
6. Heike Cosse (Aegon Asset Management)
7. Michiel van Esch (Robeco)
8. Nadja Franssen (SPF Beheer)
9. Ruud Hadders (Actiam)
10. Michael Herskovich (BNP Paribas Asset Management)
11. Marian Hogeslag (DoubleDividend)
12. Helen Hopkins (USS)
13. Rombout Houben (Teslin Capital Management)
14. Alison Kennedy (Aberdeen Standard Investments)
15. Mart Keuning (MN)
16. Ravi Kuitems (Achmea Investment Management)
17. Jennifer Law (BlackRock)
18. Kalina Lazarova (BMO Global Asset Management)
19. Iris Lether (Triodos Investment Management)
20. Faryda Lindeman (NN Investment Partners)
21. Narina Mnatsakanian (Kempen Capital Management)
22. Pippa O'Riley (Schroders Asset Management)
23. Margriet Stavast (PGGM)
24. Hanneke Veringa (AXA Investment Management)

Juridische Commissie

1. *Marice Thewessen (NN Investment Partners), voorzitter*
2. Peter Bos (Teslin Capital Management)
3. Ger Fehrenbach (PGGM)
4. Vanessa Godron (MN)

5. Bram Groenewoud (Shell Pensioenfond)
6. Welmoed Jansen (Aegon Asset Management)
7. Sandor Hermens (Achmea Investment Management)
8. Wouter Kuijpers (Robeco)
9. Zöhre Tali (APG Asset Management)

Onderzoekscommissie

1. *Rosl Veltmeijer (Triodos Investment Management), voorzitter*
2. Vera Krückel (Robeco)
3. Johan van der Lugt (NN Investment Partners)
4. Roger Wildeboer Schut (Aegon Asset Management)

PR-Commissie

1. *Rients Abma (Eumedion), voorzitter*
2. Astrid Overeem (BlackRock)
3. Dick Kors (APG Asset Management)
4. Maurice Piek (NN Investment Partners)
5. Christine van Waveren (Triodos Investment Management)
6. Maurice Wilbrink (PGGM)

Verslaggevings- en auditcommissie

1. *Rients Abma (Eumedion), voorzitter a.i.*
2. Marianne Oomkes (KPN Pensioenfond)
3. Ralph Ousen (PGGM)
4. Arjan Palthe (NN Investment Partners)
5. Christian Vondenbusch (Robeco)

Werkgroep Bestuurdersbezoldiging

1. *Rients Abma (Eumedion), voorzitter*
2. Peter Bos (Teslin Capital Management)
3. Mirte Bronsdijk (APG Asset Management)
4. Michiel van Esch (Robeco)
5. Ger Fehrenbach (PGGM)
6. Ravi Kuitems (Achmea Investment Management)
7. Faryda Lindeman (NN Investment Partners)

8. Margriet Stavast (PGGM)

Werkgroep Eumedion Best Practices voor Betrokken Aandeelhouderschap

1. *Garnt Louw (Shell Pensioenfonds), voorzitter*
2. Peter Bos (Teslin Capital Management)
3. Erik Breen (Triodos Investment Management)
4. Mirte Bronsdijk (APG Asset Management)
5. Michiel van Esch (Robeco)
6. Emanuele Fanelli (Aegon Asset Management)
7. Ger Fehrenbach (PGGM)
8. Marian Hogeslag (DoubleDividend Management)
9. Geert-Jan Hoppers (MN)³¹
10. Frank Huitema (Telegraaf Pensioenfonds)
11. Daniëlle Melis (Algemeen Pensioenfonds Stap)
12. Narina Mnatsakanian (Kempen Capital Management)

De directeur en medewerkers van Eumedion zijn q.q. lid van alle commissies en werkgroepen.

---

³¹ Tot 1 mei 2019.

5. LIJST VAN DEELNEMERS

Eumedion heeft per ultimo 2018 de volgende deelnemers:

1. Aberdeen Standard Investments
2. Stichting Pensioenfonds van de ABN AMRO Bank N.V.
3. Stichting Pensioenfonds ABP
4. Achmea Investment Management
5. Actiam
6. Aegon Asset Management
7. Ahold Pensioenfonds
8. APG Groep N.V.
9. AXA Investment Managers
10. Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het beroepsvervoer over de weg
11. BlackRock
12. BMO Global Asset Management
13. BNP Paribas Investment Partners
14. BPF Bouw
15. Capital Group International
16. Cohen & Steers
17. Stichting Pensioenfonds Casinospelen
18. DELA
19. DoubleDividend Management B.V.
20. Stichting Pensioenfonds Gasunie
21. De Goudse
22. Stichting Pensioenfonds voor de Grafische Bedrijven
23. Hermes Investment Management Ltd.
24. Stichting Pensioenfonds Hoogovens
25. Pensioenfonds Horeca & Catering
26. Stichting Pensioenfonds IBM Nederland
27. Stichting Pensioenfonds ING
28. Kempen Capital Management
29. Stichting Pensioenfonds KPN
30. PME
31. Pensioenfonds Medewerkers Apotheken

32. Pensioenfonds Metaal en Techniek (PMT)
33. Menzis
34. MN
35. NN Investment Partners
36. Stichting Pensioenfonds Openbaar Vervoer
37. PGGM Vermogensbeheer
38. Robeco Groep N.V.
39. BPF Schilders
40. Stichting Shell Pensioenfonds
41. Stichting Spoorweg Pensioenfonds
42. Algemeen Pensioenfonds Stap
43. Stichting Telegraafpensioenfonds 1959
44. Teslin Capital Management
45. Stichting Pensioenfonds TNO
46. Triodos Investment Management BV
47. Stichting Pensioenfonds Unilever Nederland 'Progress'
48. Universities Superannuation Scheme (USS)
49. Pensioenfonds voor Werk en (re)Integratie
50. Stichting Pensioenfonds voor de Woningcorporaties
51. Pensioenfonds Zorg en Welzijn
52. Stichting Bedrijfspensioenfonds Zorgverzekeraars

Geassocieerde deelnemers:

1. Pensioenfederatie
2. Netherlands Financial Investments (NLFI)

6. CONTACT

Indien u meer informatie wenst, kunt u contact opnemen met het secretariaat van Eumedion:

Algemeen

Kantoor: Zuid-Hollandlaan 7
2596 AL DEN HAAG

Telefoon: +31 (0)70 - 2040 300

E-mail: info@eumedion.nl

Website: www.eumedion.nl

Twitter: [@Eumedion](https://twitter.com/Eumedion)

Rients Abma, Directeur

Telefoon: +31 (0)70 – 2040 303

E-mail: rients.abma@eumedion.nl

Martijn Bos, Beleidsmedewerker Verslaggeving en Audit

Telefoon: +31 (0)70 – 2040 304

E-mail: martijn.bos@eumedion.nl

Diana van Kleef, Legal Counsel en Beleidsmedewerker Corporate Governance

Telefoon: +31 (0)70 – 2040 302

E-mail: diana.vankleef@eumedion.nl

Toi van Rijn, Office Manager

Telefoon: +31 (0)70 – 2040 301

E-mail: toi.vanrijn@eumedion.nl